

Sinikka Torkkola

Vaaliraha ja lautakasa journalismissa – kohun lietsoja vai vastuullinen arvioija?

Journalismin, viestinnän ja
median tutkimuskeskus
Tampere Research Centre for
Journalism, Media and Communication

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö
Tampereen yliopisto

Journalismin viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET

uta.fi/comet

ISBN 978-951-44-9558-8

Taitto: Riitta Yrjönen

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö – CMT | uta.fi/cmt

Tampereen yliopisto

Sisällysluettelo

Lukijalle	3
Johdanto	6
Journalismi ja vaalirahaepäselvyydet	8
Tutkimusasetelma	8
Katseen ja kritiikin kohteena poliitikot	10
Kritiikin kohteena media ja journalismi	18
Instituution kritiikkiä	30
Yhteenveto	32
Journalismia lautakasasta	34
Lautakasatapaus alkaa Silminnäköjien väitteiden puinnilla	40
Lautakasatapauksen kritiikki muuttuu	45
Yhteenveto	51
Neljäs valtiomahti journalistisessa julkisuudessa	52
Kirjallisuus	54
Arkistolähteet	55
Muut lähteet	56
Liitteet	57
Taulukkoluetelo	60
Liitetaulukot	62

Lukijalle

Tätä tutkimusraporttia on kirjoitettu pitkään; varsinainen projekti päättyi pari vuotta sitten, ja suurin osa *Vaalirahakriisi: median ja politiikan suhteet murroksessa* -projektin tutkimustuloksista on julkaistu. Tutkimus on Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen ja Tampereen yliopiston Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskuksen yhteisprojekti. Tutkimuksen on rahoittanut Helsingin Sanomain Säätiö. Tampereella työskenteli minun lisäksi kaksi tutkijaa. Jari Väliiverosen osatutkimuksessa analysoitiin verkkokeskusteluja. Anne Koski selvitti projektissa vahtikoirainstituution historiaa ja perehtyi tutkimukseen politiikan journalismista instituutiona. Lisäksi tutkimuksessa on työskennellyt kaksi tutkimusapulaista Timo Lilja ja Katja Nissinen. Timo Liljan keräsi tutkimusaineiston. Katja Nissinen puolestaan osallistui aineiston määrälliseen luokitteluun sekä raportin tekstin viimeistelyyn. Kiitos Timolle täsmällisestä aineiston keräyksestä ja järjestämisestä. Katjalle kiitos joustavuudesta ja kärsivällisyydestä aineiston luokittelussa ja raportin tekstin hiomisessa.

Tutkimusprojekti päättyi jo 2011. Syyt tämän osatutkimuksen viivästymiseen ovat kahtalaiset. Ensinnäkin siirryin kesken projektin yliopistolehtorin tehtävään, ja edelleen Suomen Akatemian tutkijatohtoriprojektiin, jonka aiheena on terveysviestintä sosiaalisessa mediassa. Olen siis tehnyt tätä tutkimusta muiden töiden ohessa. Toinen syy viivästymiseen oli julkaisusuunnitelman muuttuminen. Alun perin sanomalehtiaineiston analyysin tuloksista oli tarkoitus kirjoittaa myös projektin johtajan Anu Kantolan toimittamaan kirjaan *Hetken hallitsijat – julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Loppusyksyllä 2010 Kantola kuitenkin päätti, ettei osuutta julkaista kirjassa. Syynä oli se, että hän katsoi kansanedustajaehdokkuuteni tekevän minusta jäävin, eikä halunnut vaarantaa tutkimuksen uskottavuutta. Vaikka itse olin asiasta toista mieltä, ymmärrän perustelut. Tuolloin syksyllä 2010 näytti siltä, että vaalirahaepäselvyydet tulisivat olemaan yksi keskeinen vaaliteema. Näin osin kävikin. Vaalirahoitusepäselvyydet olivat kymmenenneksi eniten uutisoitu aihe eduskuntavaalien aikaan. Kampanjoinnissa aiheita pitivät esillä erityisesti perussuomalaiset (Ks. Hatakka, 2012).

Olin siis vasemmistoliiton kansanedustajaehdokkaana eduskuntavaaleissa 2011, kunnallisvaaleissa 2012 ja eurovaaleissa 2014. Minua ei valittu eduskuntaan eikä Euroopan Unionin parlamenttiin. Kuntavaaleissa minut valittiin varavaltuutetuksi. Olenko siis jäävi arvioimaan journalismin ja politiikan suhdetta? Omasta mielestäni en, sillä tutkijat ovat monenlaisilla tavoilla sidoksissa tutkimuskohteisiinsa. Jos poliittikous tekee mahdottomaksi tutkia politiikan ja journalismin suhdetta, niin eikö silloin myös toimittajuus tee mahdottomaksi tutkia samaa asiaa. Useimmilla journalismin tutkijoilla on toimittajatausta ja monet tekevät limittäin toimittajan ja tutkijan työtä. Edelleen voisi kysyä, voiko perheellinen tutkija tutkia perheiden

vuorovaikutusta tai naispuolinen tutkija naiseutta mediassa tai äänestävä tutkija äänestyskäyttäytymistä. Tietysti sidonnaisuudet on hyvä tuoda ilmi. Terveysjournalismia käsittelevässä tutkimuksessani kerroin esipuheessa sidokseni sekä terveystutkimukseen että sairaalaan, jota tutkimusaineistona olevissa sanomalehtijutuissa käsiteltiin. Samoin tämän tutkimuksen arvioivat saavat tietää, että olen aktiivisesti mukana politiikassa. Ammattitutkijana kuitenkin katson asiaa tutkijan silmin enkä usko, että voisin hyödyttää omaa poliittista uraani tai kannattamaani poliittista aatesuuntaa yrittämällä vääntää tutkimustuloksia johonkin suuntaan. Arvelen asian olevan toisin päin. Koska oletan tutkimukseni puolueellisuutta arvioitavan tavanomaista enemmän, myös harkitsen tulkintojani tavanomaista enemmän. Monet poliitikot Henna Virkkusesta Erkki Tuomiojaan, Paavo Väyrysestä Eija-Riitta Korholaan ja Anna Kontulasta Outi Alanko-Kahiluotoon ovat tehneet ja tulevat tekemään tutkimusta. Monet heistä ovat tutkineet myös politiikkaa eikä poliitikkous ole tehnyt heidän tutkimuksistaan arveluttavia.

Kiinnostavaa onkin, miksi politiikan journalismin tutkimus olisi poikkeus. Yksi mahdollinen selitys on journalismin itseymmärryksen vaikutus journalismin tutkimukseen. Journalismin itseymmärryksen mukaan journalismin tulee neljäntenä valtiomahtina olla riippumaton ja puolueeton. Puolueettomuuden ja riippumattomuuden on nähty olevan sama asia kuin yksittäisten toimittajien riippumattomuus. Elinkeinoelämän Valtuuskunnan EVAn johtaja ja Aamulehden entinen päätoimittaja Matti Apunen esitti, että toimittajien tulisi kertoa poliittinen kantansa, jotta lukija voisi arvioida toimittajan puolueellisuutta (Apunen, 2010).

Tästä näkökulmasta myös tutkimuksen pätevyys arvioidaan tutkijan ominaisuuksien perusteella eikä tutkimuksen itsensä perusteella. Siten poliittisesti sitoutunut tutkija tekee väistämättä puolueellista tutkimusta. Tutkimuksen arvioinnin näkökulmasta ajatus on outo. Jokaista tutkimustahan pitäisi arvioida sen perusteella, miten pätevästi tutkimus on tehty: Kestääkö koko tutkimusprosessi aineiston analyysistä tulkintaan asti kriittisen tarkastelun? Ovatko tehdyt aineisto- ja menetelmävalinnat perusteltuja? Onko analyysitapa kerrottu riittävän selvästi ja ovatko tulosten tulkinnat päteviä? Toinen mahdollinen, mutta epämiellyttävä selitys on median pelko. Toimittajat suhtautuvat journalismin tutkimukseen usein kriittisesti, tutkijoiden näkökulmasta joskus ehkä liiankin kriittisesti. Yhden tutkijan näkyvä poliittinen sitoutuneisuus voisi antaa sysäyksen pitää koko tutkimusprojektia puolueellisena, nostaa siitä kohu, joka vahingoittaa kaikkien projektin tutkijoiden mainetta.

Tätä käsikirjoitusta ovat kommentoineet Pentti Raittila ja Esa Reunanen, kiitos kommentaista. Kielenhuollosta ja oikoluvusta kiitos Pia Sivuselle Raportista ja tutkimuksen tuloksista ja niiden tulkinnasta sekä johtopäätöksistä vastaan kuitenkin yksin. Olen yrittänyt tehdä päätelmät juni mahdollisimman näkyviksi ja avata tutkimuksen päätelmiä tekstiesimerkkien kautta. Sitä, olenko puolueellinen tai johonkin suuntaan vino, pyydän arviomaan tämän raportin perusteella. Tämä arviointi jää jokaisen lukijan omalle vastuulle.

Tampereen Tammelassa kesällä 2014

Sinikka Torkkola

Johdanto

Keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtajan Timo Kallin lipsautus A-studiossa toukokuussa 2008 aloitti vaalirahakohuksi kutsutun prosessin, jonka seurauksia puitiin pitkään eri oikeusasteissa. Kallin kommentista alkoi paljastusten sarja, jossa kaivettiin esiin puolueiden vaalirahoituksia ja niihin liittyviä epäselvyyksiä. (Kantola, 2011a; Skön, 2010.) Kallin lipsautuksesta alkaneesta tapausten sarjasta on rakentunut tapausvyyhti, jossa linkittyvät paitsi vaalirahoituksen epäselvyyksiin suoraan liittyvät tapaukset myös muut poliittiseen korruptioon ja lahjontaan liittyvät tapaukset. Tämän vyyhdin käsittely on juuri sellaista toimintaa, jota on tavattu pitää journalismin keskeisimpänä yhteiskunnallisena tehtävänä. Journalismin itseymmärryksessä on kyse siitä, että journalismi toimii muiden instituutioiden toimintaa seuraavana ja valvovana neljäntenä valtiomahtina. (Ks. Christians 2009, 141 - 143.) Neljännen valtiomahdin yhteiskunnalliset tehtävät juurittuvat journalismin ideologiaan. Tämä ideologia konkretisoituu viidessä ihanteessa, joita ovat julkinen palvelu, objektiivisuus, autonomisuus, ajankohtaisuus ja eettisyys. Viidestä ihanteesta ensimmäinen, journalismi julkisena palvelijana, merkitsee sekä vallan käytön kriittistä seuraamista ja siitä raportoimista että yleisen, hyödyllisen informaation välittämistä. (Deuze, 2010.)

Journalismin määrittäminen neljänneksi valtiomahdiksi, vallan vahtikoiraksi, on yleistä niin akateemisessa kuin muussakin julkisessa keskustelussa. Sitä, mitä journalismin asemoiminen yhdeksi valtiomahdiksi oikein tarkoittaa ja miten tuo valta rakentuu, sen sijaan pohditaan harvoin. (Van Aelst et al. 2008.) Vahtikoiran kykyä hoitaa tehtävänsä arvioidaan hanakastikin, mutta vahtikoiruutta itseään ei yleensä pohdita. Journalismin yhteiskunnallista paikkaa pidetään itsestäänselvytenä, jota ei ole tapana kyseenalaistaa. Ei myöskään kysytä, kuka vahtikoiraa taluttaa tai millainen on tuo talutusnuora. (Ks. Ruoho & Torkkola, 2010, 117 – 119, 195 – 196.) Huonosti tehtäviään hoitavaa vahtikoiraa on kutsuttu sylikoiraksi. Poiketen yleisestä tavasta sosiologit George Donohue, Philip Tichenor ja Clarice Olien (1995) tunnistavat vahti- ja sylikoiran lisäksi myös vartiokoiran, joka ei vahdi valtaa eikä istu sen sylissä, vaan toimii osana valtajärjestelmää. Vartiokoiraksi määrittelemisen merkitsee, ettei mediaa nähdä itsenäisenä, muusta valtajärjestelmästä riippumattomana toimijana, vaan vallitsevasta järjestelmästä riippuvana toimijana. (Et.121 - 123, 1281995.)

Yhtäältä vaalirahakohu näyttäisikin vahvistavan journalismin itseymmärrystä. Paljastukset toisensa jälkeen tuntuvat osoittavan neljännen valtiomahdin merkityksen. Toisaalta kansalaiskeskusteluissa journalismin itseymmärrys ei saa yhtä vankkumatonta kannatusta. Tätä kirjoitettaessa keväällä 2014 näyttää siltä, että vaalirahatapaus on muuttanut yleistä ymmärrystä suomalaisen poliittisen järjestelmän korruptoimattomuudesta. Journalistisen itseymmärryksen mukaan politiikan journalismista on tullut

aiempaa kriittisempää ja politiikan journalisteilla on aiempaa etäisemmät välit poliitikkoihin. (Kantola, 2011b, 134 - 138, Väliverronen 2011, 2012.) Tässä raportissa selvitetään, miltä tuo toimittajien näkemä muutos näyttäytyy journalistisessa julkisuudessa. Millainen journalismi rakentuu journalistisissa teksteissä: Miten pääkirjoituksissa, kolumneissa, uutiskommenteissa ja muissa toimitusten teksteissä asemoidaan journalismi suhteessa vaalirahakohuun? Miten journalismi määrittelee itseään, institutionaalista asemaansa ja suhdetta muihin instituutioihin? Miten vaalirahatapausten käsittely näkyy journalismin itseymmärryksessä? Miten journalismi arvioi omaa toimintaansa?

Journalismi ja vaalirahaepäselvyydet

Keväällä 2008 tuskin yhdessäkään toimituksessa ajateltiin, että vaalirahoituksen epäselvyyksistä tulisi poliittisen journalismin kestoaihe. Kesäkuun alussa esimerkiksi Iltalehti totesi pääkirjoituksessaan (4.6.2008) ”runsaan kuukauden velloneen vaalirahajupakan lähestyvän kulminaatiopistettään”. Kevään 2008 jälkeen vaalirahoituksesta on kirjoitettu tuhansia juttuja. Esimerkiksi Helsingin Sanomien sähköinen arkisto tuottaa toukokuun 2008 ja toukokuun 2012 välisellä ”vaaliraha”-haulla yhteensä lähes 2000 osumaa. Haun mukaan kotimaan osastoissa aiheesta on julkaistu 1169 juttua ja pääkirjoituksia 240. Yleisönosastossa on julkaistu 244 vaalirahoitusta käsittelevää tekstiä. Vielä kolme vuotta myöhemmin, eduskuntavaalien 2011 aikaan vaalirahoitusaiheet olivat sanomalehdissä kahdeksanneksi yleisin aihe. (Railo & Välimäki 2012, 36.)

Vaalirahatapauksia käsittelevää journalismia voi katsoa sekä poliittisen järjestelmän että journalismin itsensä näkökulmista. Poliittisen järjestelmän näkökulmasta keskeinen kysymys vaalirahoitustapausten käsittelyssä ovat käsittelyn poliittiset vaikutukset. Vaalirahaepäselvyydet ovat yksi niistä tekijöistä, joiden on arvioitu vaikuttaneen perussuomalaisten voittoon 2011 eduskuntavaaleissa. (Mattila & Sundberg 2012.)

Vaalirahakohu ei ole ainoa eikä tyhjentävä selitys perussuomalaisten vaalivoitolle, vaan vaalituloksen juuret johtavat suomalaisen poliittisen kulttuurin muutoksiin. Eduskuntavaalit muuttuivat 2000-luvun alussa pääministerivaaliksi, jossa kolme suurinta puoluetta kilpaili suurimman puolueen asemasta ja pääministerin paikasta. Perussuomalaiset oli ainoa puolue, joka ei osallistunut 2000-luvun hallitukseen. Poliitikan tutkija Ville Pernaan arvion mukaan hallitusten politiikka ei suuresti muuttunut hallituskoalitiion muuttuessa. Muiden poliittisten puolueiden erojen näkymättömyys tekee ymmärrettäväksi keväällä 2011 eduskuntavaalien alla levinneen yleisen käsityksen, jonka mukaan perussuomalaisia äänestämällä voisi kertoa haluavansa poliittista muutosta. (Perna 2012.)

Tutkimusasetelma

Tutkimusaineisto on kerätty 20 sanomalehdestä, joista on kerätty yhteensä 2328 tekstiä. Aineisto on jaettavissa kahteen osaan: varsinaiseen vaalirahoituksen epäselvyyksiä käsittelevään, vaalirahaksi nimettyyn aineistoon, ja Ylen Silminnäkö-ohjelman väitteiden uutisointia ja kommentointia käsittelevään, lautakasatapaukseksi nimettyyn aineistoon. Vaaliraha-aineistossa on yhteensä 1333 tekstiä ja lautakasa-aineistossa 995 (liitetaulukko 1). Ajallisesti vaaliraha-aineisto jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa on kerätty koko vaalirahatapauksen alusta. Vaalirahakohu alkoi toukokuussa 2008, kun keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtaja Timo Kalli kertoi A-Studioissa (7.5.2008), ettei hän ole ilmoittanut kaikkia vaalitulokijoitaan, koska ilmoittamatta jättämisestä ei rangaista (Skön 2010). Tapauksen kommentointia seurataan aineistossa kesäkuun 2008 loppuun asti.

Vaaliraha-aineiston toinen osa on kesältä 2009, jolloin eduskunnassa nousi esiin pääministeri Matti Vanhasen osallistuminen keskustan vaalirahoitusjärjestelyihin. Kansanedustaja Jukka Gustafssonin kysyi eduskunnan kyselytunnilla kesäkuussa 2008 pääministeri Matti Vanhaselta, oliko Vanhanen osallistunut "Yli-Saunamäen ja puoluesihteerin Korhosen kanssa tammikuussa 2007 pääministerin virka-asunnossa pidettyyn tilaisuuteen, jossa käsiteltiin Kehittyvien maakuntien Suomen toimintaa ja ehdokkaiden tukemista". Pääministeri Vanhanen vastasi, ettei hänellä ole mielikuvaa tällaisesta tapaamisesta, ja totesi, että "sen kyllä muistan täsmälleen, olisinko ollut käsittelemässä Kehittyvien maakuntien Suomen asioita muussa yhteydessä kuin täällä kuppilassa" (VP 67/2008). Asia nousi eduskunnassa uudelleen esille kesäkuussa 2009 pääministeri Vanhasen taloustilannetta käsittelevän ilmoituksen yhteydessä, jolloin kansanedustaja Gustafsson palasi vuoden takaiseen kysymykseensä: "Herra pääministeri, vastatessanne kysymykseeni suullisella kyselytunnilla noin vuosi sitten, te ette puhunut totta. Nyt on käynyt ilmi, että olitte mukana Kesärannassa neuvottelemassa Nova Groupin edustajien kanssa ja sopimassa vaalituesta keskustapuolueelle. Herra pääministeri! Miksi te salasitte ettekä kertonut tapaamisestanne ja puhunut eduskunnalle totta?" (VP 70/2009.) Gustafsson viittaa kysymyksessään puoluesihteerin Jarmo Korhosen 15.6.2009 tiedotustilaisuuteen keskustan vaalirahoituksesta ja tiedotustilaisuudesta kirjoitetuihin uutisiin. Vastauksessaan pääministeri Vanhanen myönsi muistaneensa tapaamispaikan väärin, mutta kielsi syytöksen totuudenvastaisuudesta: "Myös kysyjän kannattaa tunnustaa sisimmässään se, että vuosi sitten teillä oli ilmeisesti semmoinen käsitys, että olisin ollut osallistumassa tämän Kehittyvien maakuntien Suomen perustamiseen." (VP 70/2009.) Myöhemmin keskustelussa Vanhanen kertoi tavanneensa Nova Groupin edustajia tammikuussa 2007 Kesärannassa. Vanhanen sanoo Gustafssonin kysyneen 2008 Kehittyvien Maakuntien Suomi -yhdistyksen perustamisesta eikä Nova Groupin edustajien tapaamisesta. Nova Groupin tapaamisen paikan Vanhanen sanoi muistaneensa väärin: "Se neuvottelu, joka järjestettiin, mikä mielikuva siis itselläniikin oli, että se oli eduskunnassa, se on se minun muistivirheeni tästä paikasta. Puolitoista vuotta myöhemmin en valitettavasti paikkaa muistanut. Välissä oli varmaan 2 000 muuta palaveria. En tiedä, mistä se mielikuva oli syntynyt, mutta sen muistivirheen tunnustan, mutta en sitä, että tässä teidän kysymyksessänne esitettyihin väitteisiin olisin väittänyt vastoin totuutta. (VP 70/2009.)

Vaaliraha-aineistossa on mukana vain mielipiteellinen aineisto eli pääkirjoitukset, uutiskommentit, kolumnit ja yleisönosastokirjoitukset. Vaalirahoitusvyyhdin alkua käsittelevien tekstien määrällisellä analyysillä selvitetään, millaista vaalirahakirjoittelu oli tapahtumien alussa. Miten journalismi ja kansalaiset arvioivat vaalirahoitukseen liittyviä epäselvyyksiä? Mistä aiheista mielipiteitä kirjoitettiin ja mitä kritisoitiin? Erosivatko toimitusten ja toimittajien näkemykset yleisönosastojen näkemyksistä ja oliko eri lehtien välillä eroja?

Lautakasa-aineisto on koottu journalistisista teksteistä, jotka käsittelevät ensinnäkin Silminnäkiä-ohjelman väitteitä siitä, että pääministeri Matti Vanhanen olisi saanut maksutta puutavaraa kotinsa rakentamiseen. Toiseksi mukana ovat tekstit, joiden aiheena on Silminnäkiä-ohjelman käsittely Julkisen sanan neuvostossa joulukuussa 2009. Lautakasatapaus linkittyy vaalirahatapaukseen, sillä kaksi päivää ohjelman esittämisen jälkeen eduskunnassa käsiteltiin hallituksen tiedonantoa vaalirahoituksesta. Lehdissä ohjelmaan liittyvä uutisointi ja kommentointi limittyivät hallituksen tiedonantoon. Lautakasatapauksen aineistossa mukana ovat kaikki journalistiset tekstit: toimituksellisen mielipide-

aineiston eli pääkirjoitusten, kolumnien ja kommenttien lisäksi mukana ovat uutiset, etusivun vinkit, pilapiirroksot ja lainaukset muista medioista. Myös yleisön kirjoituksia lautakasatapauksesta on enemmän kuin vaaliraha-aineistosta, sillä mukaan on otettu myös yleisönosastojen tekstiviestit ja lainaukset lehtien verkkosivuilta. Lautakasatapauksen aineiston määrällisessä analyysissä eritellään juttujen aiheet, kritiikin kohteet sekä erot juttutyypin ja lehtien välillä.

Koko aineiston laadullisessa analyysissä keskitytään journalismin itseymmärrykseen ja journalistisen instituution yhteiskunnallisen paikan määrittelyyn. Erittelyssä keskitytään aineiston niihin osiin, joissa käsitellään journalismia. Aineiston lähiluvulla on etsitty vastausta kysymyksiin: Miten journalismin yhteiskunnallista tehtävää määritellään journalistisissa teksteissä? Eroavatko eri juttutyypit toisistaan ja onko eri lehtien välillä eroja? Miten yleisön mielipidetekstit eroavat toimituksen tekemistä mielipideteksteistä?

Koko tutkimusaineiston määrällinen luokittelu on rakentunut aineiston lukemisen myötä. Aineistoa kuvaavia muuttujia olivat: lehti, koko, kirjoittaja ja juttutyyppi. Tekstien sisältö luokiteltiin kahdella muuttujalla: aiheella ja kritiikin kärjellä. Aineiston ensimmäisen vaiheen luokittelua tekivät sekä projektin tutkija että tutkimusapulainen. Ensimmäisen vaiheen luokittelun määrällisten jakaumien perusteella muodostettiin aihe- ja kritiikkimuuttujien arvot eli sisältöä kuvaavat luokittelut uudelleen. Tässä vaiheessa projektin tutkija kävi läpi epäselvät, luokittelematta jääneet tapaukset ja määritteli näiden tapausten muuttujien arvot. Ensimmäisen vaiheen luokat ja niistä muodostetut toisen vaiheen luokat sekä niiden prosenttiosuudet on kuvattu liitteissä 1 ja 2.

Katseen ja kritiikin kohteena poliitikot

Vaalirahoituksen epäselvyydet ovat saaneet sekä toimittajat että yleisön kirjoittamaan näkemyksiään. Määrällisesti tekstejä on eniten Helsingin Sanomissa (158 tekstiä) ja vähiten Vihteessä Langassa. Luonnollisesti lehtien ilmestymistiheys ja laajuus selittävät juttumäärien eroja. Maakunnallisten valtalehtien välillä on kuitenkin selviä eroja: Eniten aiheesta on julkaistu Aamulehdessä (119 tekstiä) ja vähiten Turun Sanomissa (49 tekstiä). Pääkirjoituksia on lehdissä täsmälleen sama kappalemäärä, 18. Näiden lehtien välinen ero johtuu kolumnien ja yleisönosastokirjoitusten määrällisistä eroista. Puoluelehdistä (Demari, Kansan Uutiset, Nykypäivä, Suomenmaa ja Vihteä Lanka) eniten tekstejä on julkaistu Suomenmaassa (97 kpl) ja vähiten Vihteessä Langassa (12 kpl). Pääkirjoituksia, kolumneja ja uutiskommentteja on kaikissa lehdissä yli puolet aineistosta. Toimituksellisista mielipidekirjoituksista on eniten kolumneja: yhteensä 411 kappaletta (31 %) koko aineistosta. Pääkirjoituksia on yhteensä 309 kappaletta (23 %) ja uutiskommentteja 116 (9 %). Eniten kolumneja on Helsingin Sanomissa (51 kappaletta), pääkirjoituksia on eniten Suomenmaassa (35) ja uutiskommentteja eniten on Iltalehdessä (18). (Liitetaulukko 2.)

TAULUKKO 1 Vaaliraha-aineiston juttutyypit

Juttutyyppi	%
Yleisönosastokirjoitus	37
Kolumni	31
Pääkirjoitus	23
Uutiskommentti	9
Yhteensä	100
N=1333	

TAULUKKO 2 Vaaliraha-aineiston juttuaiheet koko aineistossa sekä eriteltyinä toimituksen ja yleisön teksteissä

Tekstin aihe	Koko aineisto (N=1333)	Toimitus (N=836)	Yleisö (N=497)
Vaalirahoitus, Vanhanen ja/tai keskusta	24	29	17
Vaalirahakohu	22	22	23
Muut ulkopuoliset vaalirahoittajat	19	16	25
KMS, Keva tai Nova Group	10	14	4
Vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon	9	7	14
Politiikan moraali	6	3	11
Kallin paljastus	5	6	2
Muut	4	4	5
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Koko aineistosta kansalaisten kirjoittamia mielipiteitä on 37,5 %. Yleisönosastokirjoituksia on yhteensä 500 kappaletta. Lehdittäin yleisönosastokirjoituksia on vähimmillään Kauppalehdessä ja Nykypäivässä, joiden teksteistä 10 % on yleisönosastokirjoituksia. Eniten yleisönosastokirjoituksia on Lapin Kansassa, jonka teksteistä 49 % on yleisönosastokirjoituksia. Yleisönosastokirjoitusten kappalemäärä vaihtelee kahdesta (Kauppalehti, Nykypäivä ja Vihreä Lanka) 73:een (Helsingin Sanomat). Kahdeksassa lehdessä yleisömielipiteiden osuus on yli 40 % ja kuudessa yli 30 %. Maakuntalehdistä vähiten yleisönosastokirjoituksia on Karjalaisessa (25 %) ja Turun Sanomissa (20 %). (Liitetaulukko 2.)

Tekstien aiheissa toimituksen ja yleisön välillä on selviä eroja. Toimituksen mielipiteistä 29 %:n aiheena on pääministeri Vanhanen tai keskusta ja vaalirahoitus. Yleisön mielipiteistä 17 % käsittelee aihetta. Selvä aihe-ero on myös politiikan moraali ja vaikutusyritykset poliittiseen päätöksentekoon. Yleisö kommentoi kumpaakin aihetta enemmän kuin toimitus. Koko aineistosta lähes neljänneksen aiheena on vaalirahoitus ja pääministeri Matti Vanhanen tai keskusta (taulukko 2).

Aiheiden vertailu lehdittäin osoittaa jonkin verran eroja lehtien välillä. Enimmillään vaalirahoitus, Vanhanen ja/tai keskusta on lehden juttujen aiheena lähes puolessa kaikista toimituksen tekemistä jutuista; Karjalaisen jutuista 47 % käsittelee Vanhasta tai keskustaa, Ilta-Sanomien 45 % ja Kalevan 40 %. Vähimmillään Vanhanen ja keskusta ovat jutun aiheena Vihreässä Langassa (10 %) ja Hufvudstadsbladetissa (15 %). Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa, Ilkassa, Maaseudun Tulevaisuudessa ja Savon Sanomissa noin viidennes jutuista käsittelee Vanhasta ja keskustaa. (Liitetaulukko 3.)

TAULUKKO 3 Vaaliraha-aineiston kritiikin kohteet koko aineistossa sekä eriteltynä toimituksen ja yleisön teksteissä

Kritiikin kohde	Koko aineisto (N=1333)	Toimitus (N=836)	Yleisö (N=497)
Poliitikot ja puolueet	52	57	44
Yritykset vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon	13	12	15
Media, journalismi tai toimittajat	11	10	13
Ulkopuoliset vaalirahoittajat	9	9	8
Nykyinen vaalirahoitustapa tai vaalijärjestelmä	6	4	10
Vaalirahoituksen uudistusehdotukset	5	5	5
Muut	4	4	6
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Vaaliraha-aineiston kritiikin kohteena ovat poliitikot ja poliittiset puolueet. Toimituksellisista jutuista 57 % ja yleisön teksteistä 44 % kritisoivat poliitikkoja ja puolueita. Toiseksi suurin kritiikin kohde on yritykset vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Tähän kritiikkiin kuuluvat niin korruptio, lahjonta kuin lobbauskin. Media, journalismi tai toimittajat ovat kolmanneksi suurin kritiikin kohde. (Taulukko 3.)

Ristiintaulukointi aiheen, kritiikin kohteen ja juttutyypin kesken kertoo, että pääkirjoituksissa, kolumneissa ja uutiskommenteissa kritiikin kohteena ovat Vanhanen ja keskusta. Toimituksellisista yli viidennes (23 %) on sellaisia, joiden aiheena on Vanhanen ja/tai keskusta ja kritiikin kohteena poliitikot tai poliittiset puolueet. Pääkirjoituksissa, kolumneista ja uutiskommenteista toiseksi eniten (11 %) on tapauksia, joissa aiheena on vaalirahakohu yleensä ja kritiikin kohteena poliitikot tai puolueet. (Liitetaulukko 9.) Yleisönosastokirjoituksissa samanlaista keskittymää ei ole. Mielipiteitä, joissa aiheena on Vanhanen ja/tai keskusta ja kritiikin kohteena poliitikot tai puolueet, on aineistosta 10 %. Kun aiheena on vaalirahakohu yleensä, yleisönosastokirjoituksista 11 % kritisoi poliitikkoja tai puolueita. (Liitetaulukko 10.)

Lehdittäinen vertailu toimituksellisen aineiston ja yleisönosastoaineiston välillä vahvistaa saman eron: toimitukselliset mielipiteet keskittyvät Vanhanen ja keskusta -aiheisiin ja poliitikkojen sekä poliittisten puolueiden kritisoimiseen. Kaikki kritiikki ei kuitenkaan kohdistu Vanhaseen tai keskustaan, sillä poliitiko- ja puoluekritiikkikärki pitää sisällään myös ensimmäisessä luokittelussa eroteltujen oppositiopuolueiden ja niin sanottujen vanhojen puolueiden kritiikin. Koko aineistossa kritiikin kärki kohdistuu oppositiopuolueisiin 2,3 %:ssa teksteistä (yhteensä 16 tekstiä) ja vanhoihin puolueisiin 1,4 %:ssa (yhteensä 24 tekstiä). (Liitetaulukko 3.)

Ristiintaulukointi tuo esiin myös lehtien välisiä eroja. Seitsemän lehden (Demokraatti, Ilta-Sanomat, Kaleva, Karjalainen, Kansan Uutiset, Satakunnan Kansa ja Turun Sanomat) toimituksellisista mielipiteistä yli 30 %:ssa kritiikin kärki osoittaa joko Vanhasta tai keskustaa tai molempia. Neljässä lehdesä (Aamulehti, Iltalehti, Lapin Kansa ja Vihreä Lanka) tällaisia tekstejä 20–30 %, seitsemässä lehdessä (Huvufdstadsbladet, Helsingin Sanomat, Ilkka, Keski-suomalainen, Maaseudun Tulevaisuus, Nykypäivä ja Savon Sanomat) 10–20%, kahdessa lehdessä (Kauppalehti ja Suomenmaa) alle 10 %. Yleisön mielipidekirjoituksista tällaisia tekstejä on enimmillään 22 %. Seitsemän lehden yleisönosastoissa ei ole tutkimusajankohtana julkaistu yhtään mielipidettä, joissa aiheena olisi Vanhanen ja/tai keskusta ja joiden kritiikin kärkenä olisivat poliitikot tai puolueet.

Juttuaiheiden ja kritiikin kärkien vertailu siis osoittaa, että vaalirahatapauksen alussa sanomalehtijulkisuudessa toimituksellisissa mielipiteissä painottuivat Vanhasen ja keskustan kritisointi. Ahkerimpien kritiikkoja olivat maakuntalehdet Joensuusta, Oulusta, Porista ja Turusta. Valtakunnallisista lehdistä eniten kritisoineeseen ryhmään kuuluivat Ilta-Sanomat sekä puoluelehdet Demari ja Kansan Uutiset.

Kallin paljastus

Vaalirahoitusepäselvyydet tulivat julkisiksi toukokuussa 2008, jolloin keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtaja Timo Kalli kertoi A-studiossa toimittaja Kirsi Skönin haastattelussa rikkovansa vaalirahoituslakia.

Timo Kalli: Minä olen jättänyt oikeusministerille ilmoituksen ja en halunnut siinä ilmoituksessa eritellä vastoin kuin se laki kehottaa, että yli 1 700 euron tuki ilmoitetaan keltä se on tullut. Itse lähdin siitä, että se on minun ja antajan välinen asia ja kun tämä asia ei ole sanktioitu, koen, että olen ainoastaan poliittisessa vastuussa tukijoilleni ja äänestäjilleni.

Toimittaja Kirsi Skön: Eli Te suoraan sanotte, että teillä on yli 1700 euron tukia.

Timo Kalli: Kyllä.

Toimittajan selostus haastattelun jälkeen: Kalli siis myöntää suoraan rikkoneensa lakia, koska siitä ei seuraa rangaistusta. Ja jos Kalli myöntää saaneensa yrityksiltä ison lahjoituksen, on mahdollista, että hän ei ole ainoa.

A-studio 7.5.2008

Kallin paljastus on koko aineistossa aiheena 5 %:ssa teksteistä. Näistä 50 on toimituksellisia mielipiteitä ja 11 yleisönosastokirjoituksia. Kallin paljastusta kommentoivia toimituksellisia mielipiteitä julkaistiin vasta muutaman päivän A-studion lähetyksen jälkeen. Ensimmäinen yleisönosasto mielipide julkaistiin 10.5.2008 Aamulehdessä ja kolumni 13.5.2008 Iltalehdessä. Ensimmäiset pääkirjoitukset julkaistiin viikko A-studion lähetyksen jälkeen. Iltalehden, Karjalaisen, Savon Sanomien ja Suomenmaan pääkirjoitukset käsittelivät Kallin paljastusta 14.5.2008 Seuraavana päivänä aiheesta kirjoitettiin 11 pääkirjoituksessa. Tutkimusaineistossa olevista lehdistä lähes kaikki kommentoivat pääkirjoituksissaan Kallin paljastusta A-studion ohjelmaa seuranneen kahden viikon aikana. Maaseudun Tulevaisuus ja Ilkka eivät kommentoineet paljastusta pääkirjoituksissaan. Kummassakin oli aiheesta uutiskommentti ja Maaseudun Tulevaisuudessa on myös kolumni. Vihreä Lanka ei julkaissut yhtään tekstiä, jonka pääaiheena oli ollut Kallin paljastus, samaan aikaan vaalirahoitusta käsitteleviä mielipidetekstejä lehdessä julkaistiin kuitenkin useita. Valtaosa kirjoituksista julkaistiin puolentoista viikon aikana ohjelman lähetyksestä. Viimeinen toimituksellinen mielipide, jonka aiheena oli Kallin paljastus, julkaistiin 6.6.2008. Viimeinen yleisönosastokirjoitus julkaistiin 10.6.2008. Kaikista aineiston pääkirjoituksista aihetta käsitteli 7 %, kolumneista 3 %, uutiskommenteista 3 % ja yleisönosastokirjoituksista 5 % (Liitetaulukko 5).

Kallin paljastusta A-studiossa kommentoivat lähes kaikki lehdet pääkirjoituksissaan. Pääkirjoittajat pohivat Kallin paljastuksen syytä: oliko lipsaus ”rehellisyttä vai silkkaa hölmöyttä” (Aamulehti 15.5.2008). Kallin vaalirahoituslausuntoa pidetään myös ”harkitsemattomana keskustelunavauksena, jonka seuraukset eivät vielä ole arvioitavissa” (Nykypäivä 16.5.2008). Pääkirjoitukset kritisoivat paitsi Kallia myös muita kansanedustajia ja vaalirahailmoitusten puutteellisuudet nähdään kansanedustajien yleisenä

ongelmana. Esimerkiksi Turun Sanomat (15.5.2008) pitää Kallin menettelyä ”julkeana piittaamattomuutena”. Kansanedustajien toiminnalla nähdään oleva vaikutuksia lainkuuliaisuuteen. Kesksuomalainen (15.5.2008) vaatii kansanedustajilta ”erityistä suoraselkäisyyttä”. Kirjoitukset käsittelevät myös vaateita täydellisestä läpinäkyvyydestä ja vaalirahoituslain uudistustarvetta. Esimerkiksi Ilta-Sanomat (17.5.2008) kirjoittaa, ettei ”vaalirahoituslain tiukentaminen saa jäädä vain rangaistussäädösten lisäämiseksi nykyiseen lakiin, vaan samalla tulee tukkia kaikki löysän lain porsaanreiät”. Pääkirjoituksissa nostetaan esiin myös kansainvälinen näkökulma ja Euroopan neuvoston lahjonnan vastaisen elimen Grecon kannat. Iltalehti (14.5.2008) toteaa ”Grecon huomauttaneen ihan aiheellisesti, että puolue- ja vaalirahoituksen valvonta on Suomessa aivan liian löysää”.

Useimmissa Kallin paljastusta käsittelevissä teksteissä kritiikin kärki osoittaa kohti poliitikkoja. 64 %:ssa jutuista kritiikin kärki kohdistuu poliitikkoihin; seuraavaksi eniten (16 %) kritisoidaan vaalirahoituksen uudistusehdotuksia. Myös muissa vaalirahoitusta käsittelevissä jutuissa, joiden aiheena ei ole paljastus, kritisoidaan eniten poliitikkoja. (Taulukko 4.) Toimituksellisten mielipiteiden ja yleisönosastokirjoitusten kritiikin kohteissa ei ole merkittäviä eroja. Mediaa tai journalismia kritisoidaan 86 tekstissä, joista 13 on pääkirjoituksia, viisi uutiskomenttia, 31 kolumnia sekä 37 yleisönosastokirjoitusta. (Taulukko 4.)

TAULUKKO 4

Kritiikin kohteet Kallin paljastusta käsittelevissä ja paljastuksen aikaan julkaistuissa muissa vaalirahoitusaiheita käsittelevissä teksteissä

Kritiikin kohde	Tekstin aihe			
	Kallin paljastus		Muut aiheet 10.5 – 30.6.2008	
	toimitus	yleisö	toimitus	yleisö
Poliitikot ja puolueet	62	73	58	45
Yritykset vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon	8	9	11	14
Media, journalismi tai toimittajat	4	0	10	10
Ulkopuoliset vaalirahoittajat	2	0	7	7
Nykyinen vaalirahoitustapa tai vaalijärjestelmä	4	0	6	11
Vaalirahoituksen uudistusehdotukset	16	18	6	5
Muut	4	0	4	7
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %
N	50	11	511	355

Kallin paljastusta käsittelevien tekstien lähiluenta vahvistaa jo aineiston luokittelussa esiin nousseen ilmiön: vaalirahakohun alussa kysymys journalismin yhteiskunnallisesta paikasta ei nouse esiin. Kallin paljastusta käsittelevissä teksteissä on yksi kolumni, jossa suoraan kritisoidaan journalismia.

Media sortui löperyyteen (otsikko)

Hyvä, että media vaatii nyt äänekkäästi vaalirahoituksen uudistusta. Samalla se voisi hieman peilailla. Nykyinen laki on ollut voimassa kaksien eduskuntavaalien ajan ja korruptiota kitkevä Grecokin on ehtinyt sen arvostelemaan.

Silti piti odottaa Timo Kallin kahden viikon takaista sammakkoa, ja ihmetellä sitäkin monta päivää, ennen kuin kuului kysymys, saako kansanedustaja rikkoa lakia. Ripeys oli toista luokkaa, kun puhuttiin tekstiviesteistä.

Kauppalehti 21.5.2008

Muutamassa Kallin lipsautusta välittömästi kommentoineessa pääkirjoituksessa ja kolumnissa, joiden kritiikin kärki osoittaa kohti poliitikkoja, nostetaan esiin myös kysymys journalismista. Nykypäivän toimituspäällikön kolumni "Vaarana ei ole lahjus vaan lepsu käytäntö" (16.5.2008) alkaa viittauksella amerikkalaiseen elokuvaan Broadcast News, jossa päivitellään journalismin rapautumista:

Yksi elokuvan henkilöistä toteaa, ettei piru astu areenalle näyttävästi pelotellen vaan hiipii tajuntaamme saamalla meidät tinkimään ylevisistä pyrkimyksistämme. Tuo ajatus tulee mieleen kun arvioi vaalirahakeskusteluja.

Nykypäivä 16.5.2008

Savon Sanomat (14.5.2008) kirjoittaa vaalilain valmisteluissa esitetyistä perusteluista, joiden mukaan vaalilain rikkomisesta ei säädetty rangaistusta: "Lain valmistelijoiden ja säätäjien mielestä julkisuus pitää huolen siitä, että laiminlyönnit tulevat äänestäjien tietoon ja se riittää." Pari päivää myöhemmin lehti jatkaa aiheen käsittelyä pääkirjoituksessaan. Otsikointi ja valtaosa tekstistä kritisoivat poliitikkoja. Tekstin alussa kuitenkin nostetaan esiin tiedotusvälineiden rooli ja todetaan, että "tiedotusvälineillä on aihetta vakavaan itsetutkisteluun" (SS 16.5.2008). Maaseudun Tulevaisuuden poliitikkojen toimintaa kritisoivassa kolumnissa (19.5.2008) puolestaan kysytään: "Liekö median hitaaseen sytytykseen syynä se, että se on ollut vaalirahoituksen suurin voittaja."

Paljastus nostaa vaalirahoituksen juttuaiheeksi

Kallin paljastus nosti paitsi vaalirahoituksen myös muun poliittisen korruption journalismin keskeiseksi aiheeksi. Kallin paljastusta seuraavien viikkojen aikana (10.5.–30.6.2008) julkaistiin 927 sekä Kallin paljastusta että vaalirahoitusta yleensä käsittelevää mielipidetekstiä. Tekstejä, joiden aiheena ei ole Kallin paljastus, julkaistiin 866. Näistä teksteistä suurin osa käsittelee aiheenaan vaalirahoituskohua yleensä (28 %) tai ulkopuolista vaalirahoitusta (23 %). Vanhasta tai keskustaa käsittelee 20 % teksteistä ja vaikuttamista poliittiseen päätöksentekoon 11 %.

Toimitukset ja yleisö painottavat kirjoituksissaan hieman eri aiheita. Toimitukset kirjoittavat enemmän vaalirahoituksesta ja Vanhasesta tai keskustasta. Yleisö puolestaan kirjoittaa toimitusta enemmän politiikan moraalista ja vaikutusyrityksistä politiikkaan. (Taulukko 5.) Suurin osa sekä Kallin paljastusta että samaan aikaan muista vaalirahoitusta käsittelevien tekstien kriitikkistä kohdistuu useimmiten poliitikkoihin ja poliittisiin puolueisiin (taulukko 4).

TAULUKKO 5

Kallin paljastusta käsitelleiden tekstien kanssa samanaikaisesti julkaistujen tekstien aiheet juttutyypeittäin

Tekstin aihe	Toimitukselliset mielipiteet (N=511)	Yleisön mielipiteet (N=355)	Koko aineisto (N=866)
Vaalirahoitus, Vanhanen ja/tai keskusta	27	9	20
Vaalirahakohu	28	28	28
Muut ulkopuoliset vaalirahoittajat	20	27	23
KMS, Keva tai Nova Group	7	2	5
Vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon	8	15	11
Politiikan moraalit	4	13	7
Muut	6	5	5
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Kritiikin kohteena media ja journalismi

Journalismikritiikkiä on tutkimusaineistossa vähän¹. Kohun arvioinnissa todetaan mediaryöpytyksen johtuvan siitä, että ”suomalainen lehdistö on terävöittänyt otettaan politiikasta ja poliitikoista” (Aamulehti 15.6.2008). Median hyvä työ sanotaan toisinaan ääneen kirjoituksissa, joissa kritiikin kohteena ovat poliitikot. Kalevan pääkirjoituksessa (24.5.2008) todetaan, että on ”merkillepantavaa ja tiedotusvälineille kunniaksi, että ne [tiedotusvälineet] ovat ottaneet asiassa aktiivisen roolin ja panneet poliitikot lujille”. Edelleen pääkirjoituksessa verrataan vaalirahoitusepäselvyyksien uutisointia tekstiviestitapah- tumien uutisointiin ja ministeri Ilkka Kanervan eroon. Lehden mukaan ”molemmat tapaukset todistavat joka tapauksessa, että tiedotusvälineet ottavat rooliinsa vallan vahtikoirana entistä ponnekkaammin”.

Myös yleisönosastokirjoituksissa, joissa kritisoidaan poliitikkojen toimintaa, on mukana näkökulma oi- kein toimivasta mediasta. Savon Sanomien yleisönosastossa (22.5.2008) todetaan, että ”paljon parjattu keltainen lehdistö tekee hyvää työtä paljastaessaan rikollisia vallassaolijoita”. Nimellä kirjoittava toimit- taja toivoo Kansan Uutisten yleisönosastossa (22.5.2008), että ”media jaksaisi puhdistaa jutun pohjamu- tia myöten”.

Satakunnan Kansan kolumnissa nousee esiin myös journalistisen instituution voimattomuus.

Median mitätön valta. (kappaleen alun lihavointi)

(...)

Media teki kevään aikana hyvää työtä vaalirahoitusotkun kanssa. Eivät julkisuuden har- tiat kuitenkaan riitä, jos poliittinen järjestelmä pysyy yhtenäisenä. Toimeenpanovaltaa medialla ei ole, vaikka poliitikot yrittävät siinäkin asiassa meitä sumuttaa.

Satakunnan Kansa 29.6.2008, kolumni

Toukokuussa 2008, vaalirahoitusepäselvyyksien noustessa julkisuuteen, journalismista ja sen yhteiskun- nallisista tehtävistä puhutaan vähän. Noissa muutamissa arvioinneissa kritiikin kohteena on journalismin ja journalistien toimintatapa. Eniten journalismia ja journalisteja kritisoi luonnollisestikin keskustan oma lehti Suomenmaa, jonka toimituksellisissa mielipiteissä nousee esiin näkemys keskustan ja Vanhasen aiheettomasta kritiikistä. Pääkirjoituksissa, joiden kritiikin kohteena on oppositiopuolue SDP:n toiminta, viitataan myös journalismiin. Esimerkiksi pääkirjoituksessa (4.6.2008) lehti kirjoittaa ”Vanhasen politi- koivan taitavasti” ja ”osoittaa [Vanhasen] olevan kova luu”. Pääkirjoituksen lopussa viitataan mediaan:

Viestimetkin voisivat sitten rauhoittua. Ne ovat jo riittävästi osoittaneet katumusta siitä, että uinailivat prinsessan unta vuoden päivät, ennen kuin hoksasivat ottaa näin hirmui- sen tärkeän asian esille.

Suomenmaa 4.6.2008, pääkirjoitus

¹ Laadullisessa lähiluennassa olen tehnyt havaintoja myös journalismi- ja mediakritiikistä, joka on määräl- lisessä luokittelussa luokiteltu poliitikkojen tai poliittisten puolueiden kritiikiksi.

Vaalirahaepäselvyyksien julkitulon alussa, ensimmäisen kuukauden aikana, ei juuri nosteta esiin journalismin yhteiskunnallista tehtävää ja siinä onnistumista. Tosin tekstin lähiluennassa nousee esiin kiinnostavia piirteitä, jotka kertovat journalismin itseymmärryksen ja itsearviointin ristiriitaisuuksia. Kauppalehden kolumnissa (22.5.2008) yhtäältä näyttää siltä, että vaalirahaepäselvyydet ja korruptio ovat yllättäneet toimitukset ja toisaalta taas eivät tunnu niin tehneen.

Tässä alaluvussa poraudun hieman syvemmälle ja eritelen, miten journalismin yhteiskunnallista paikkaa määritellään toimituksellisissa mielipidekirjoituksissa ja yleisönosastokirjoituksissa koko vaaliraha-aineistossa.

Koko vaalirahoituksen epäselvyyksiä käsittelevistä teksteistä 11 %:ssa kritiikki kohdistuu mediaan, journalismiin ja toimittajiin. Toimituksellisesta aineistosta media- ja journalismikritiikkiä on 10 % (87 kpl), yleisönosastoteksteistä 13 % (65 kpl) (taulukko 6). Toimituksellisessa mielipideaineistossa mediaan, journalismiin ja toimittajiin kohdistuvaa kritiikkiä on eniten Suomenmaassa, Keski-suomalaisessa ja Maaseudun Tulevaisuudessa. Näiden lehtien pääkirjoitusten, kolumnien ja uutiskommenttien kritiikistä noin kolmasosa kohdistuu mediaan, journalismiin tai toimittajiin. Demarissa, Kalevassa eikä Turun Sanomissa ole yhtään mediaa, journalismia tai toimittajia kritisoivaa toimituksellista mielipidettä. Juttumäärien välillä ei ole merkittävää vaihtelua vuosien 2008 ja 2009 välillä. (Taulukko 6. ja liitetaulukko 7.)

Media- ja journalismikriittisten juttujen määrä vaihtelee Eniten journalismikritiikkiä on Suomenmaassa (34 kpl), Ilkassa (22 kpl) ja Keski-suomalaisessa (17 kpl). Monissa lehdissä on vain muutama journalismikriittiseksi luokiteltu teksti. Vähiten on Turun Sanomissa, jossa ei tutkimusajankohtana ole julkaistu yhtään vaalirahoitukseen liittyvää journalismikriittistä mielipidetekstiä. (Taulukko 7.) Suomenmaassa, Ilkassa ja Keski-suomalaisessa julkaistut tekstit kattavat journalismikriittisistä teksteistä lähes puolet (48 %). Myös Savon Sanomissa ja Maaseudun Tulevaisuudessa on hieman enemmän kritiikkiä kuin muissa lehdissä. Määrällisiä eroja selittänevät lehtien taustat. Suomenmaa on keskustan pää-äänenkannattaja. Ilkka, Keski-suomalainen ja Savon Sanomat ovat aiemmin olleet keskustan äänenkannattajia. Maaseudun Tulevaisuus on Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton eli MTK:n pää-äänenkannattaja.

Osassa kritiikistä on selvästi nähtävissä lähestymistapa, jossa vaalirahoitusepäselvyyksien uutisointia pidetään liioitteluna ja osin jopa poliittisena ajojahtina. Osa kritiikistä puolestaan näkee vaalirahautisoinnissa turhaa itsekorostusta ja aiheen tärkeyden pönkittämistä, mutta ei pidä uutisointia poliittisesti tarkoitushakuisena. Tiivistetysti kritiikeissä on nähtävissä kolme lähestymistapaa: media liioittelee vaalirahakohua; vaalirahakohu on median, erityisesti pääkaupunkiseudun median toimesta tapahtuva pääministerin ja keskustan ajojahti; vaalirahakohun negatiiviset ilmiöt johtuvat mediakilpailusta ja toimittajien toiminnasta.

TAULUKKO 6**Vaaliraha-aineistossa mediaan, journalismiin ja toimittajiin kohdistuva kritiikki
(tekstien kappalemäärät lehdittäin)**

Lehti	Pääkirjoitus	Kommentti	Kolumni	Yleisönosasto	Yhteensä kpl
Aamulehti	0	1	2	5	8
Demari	0	0	0	2	2
Helsingin Sanomat	0	0	2	4	6
Hufvudstadsbladet	1	0	1	1	3
Ilkka	0	2	8	12	22
Iltalehti	1	0	2	4	7
Ilta-Sanomat	0	1	1	1	3
Kaleva	0	0	0	2	2
Kansan Uutiset	0	1	2	1	3
Karjalainen	2	0	3	2	7
Kauppalehti	0	0	1	0	1
Keskisuomalainen	7	2	3	5	17
Lapin Kansa	1	0	2	2	5
Maaseudun Tulevaisuus	2	0	6	1	9
Nyky päivä	0	0	2	0	2
Satakunnan Kansa	0	1	1	3	5
Savon Sanomat	1	2	3	6	13
Suomenmaa	10	1	10	13	34
Turun Sanomat	0	0	0	0	
Vihreä Lanka	0	0	1	0	2
Yhteen kpl	25	11	50	64	150

TAULUKKO 7**Journalismikritiikin jakautuminen lehdittäin vaaliraha-aineistossa 2008 - 2009**

Lehti	Toimitukselliset mielipiteet	Yleisönosasto	Koko aineisto
Aamulehti	3	9	6
Demari	0	3	1
Helsingin Sanomat	2	6	4
Hufvudstadsbladet	2	2	2
Ilkka	12	19	15
Iltalehti	4	6	5
Ilta-Sanomat	2	2	2
Kaleva	0	3	1
Kansan Uutiset	4	2	3
Karjalainen	6	3	5
Kauppalehti	1	0	1
Keskisuomalainen	14	8	11
Lapin Kansa	4	3	3
Maaseudun Tulevaisuus	9	2	6
Nykypäivä	2	0	1
Satakunnan Kansa	2	5	3
Savon Sanomat	7	9	8
Suomenmaa	25	20	23
Turun Sanomat	0	0	0
Vihreä Lanka	1	0	1
Yhteensä	100 %	100 %	100 %
N	86	65	150

Turhaa kohua

Vaalirahapaljastuen alussa journalismia arvostellaan vaalirahoitusepäselvyyksien liioittelusta. Keskisuomalainen kritisoi pääkirjoituksessaan (25.5.2008) vaalirahakeskustelua ja arvelee, että keskustelua tuntuu ”hallitsevan historiattomuus, jota kohumedia ruokkii”. Lisäksi pääkirjoitus toteaa ”eduskunnan hajottamiseen ja ennenaikaisiin eduskuntavaaleihin viittaamisen ilmentävän kouhotusjournalismia”. Pari päivää myöhemmin pääkirjoituksessa (Keskisuomalainen 28.5.2008) arvioidaan vaalirahoituskustelu ”ryöpsähdykseksi, jossa ovat enimmäkseen elämöineet politiikan journalistit ja sensaatiolla suosiotaan hakevat mediat”.

Päätoimittajan kolumnissa (Suomenmaa 6.6.2008) todetaan ”Helsingin toimitusten juosseen päivästä päivään pääministerin ja keskustan puoluesihteerin perässä vaatimassa lisäselvityksiä” sekä kehoitetaan ”kurkistelemaan vähän muidenkin nurkkiin oikealta ja vasemmalta”. Journalismin ylireagoinnista kirjoittaa Suomenmaassa europarlamentaarikko Hannu Takkula kolumnissaan (6.6.2008). Tekstissä viitataan Paavo Lipposen kysymykseen, ”unohtuvatko oleelliset poliittiset kysymykset, kun lehtien sivut täyttyvät vaalirahoituksesta”.

Vastaus Lipposen kysymykseen on selvä. Kyllä asiat unohtuvat viihteen kustannuksella. Poliitikasta on jo osittain tullut näytelmää, johon ei enää yritetäkään suhtautua vakavasti.

(...)

Vaalirahoitusotku on selvitettävä pikaisesti tavalla tai toisella. Sen lisäksi ennen kesäloimia pitäisi ehtiä käydä vielä poliittista keskustelua monista oleellisista kysymyksistä.

Suomenmaa 6.6.2008, kolumni

Poliitikkoja ja puolueita koskevan kritiikin sisällä on jonkin verran myös mediakritiikkiä. Ilta-Sanomien kolumnissa Harri Saukkomaa kritisoi puolestaan tapaa, jolla media vaalirahoituksesta on uutisoinut.

Puolueiden vaalirahoittaja on saatu näyttämään mediassa vähä-älyiseltä aikamieheltä, joka on kätkeyty peräkammariin selaamaan pornolehtiään. Jos joku sattuu avaamaan oven puoluevanhemmat eivät suostu tunnistamaan tätä olentoa omakseen.

Median teorian mukaan yritykset ovat Suomessa antaneet tarkat ohjeet niille poliitikoille, jotka ovat saaneet rahaa. En usko.

Ilta-Sanomat 26.6.2009, kolumni

Keskisuomalaisen päätoimittaja arvioi kolumnissaan (17.5.2008) "median olevan pähurskastelija". Hurskastelua päätoimittaja perustelee sillä, etteivät kritiikkiä kirjoittavat pää- ja artikkelitoimittajat tunne työnantajayhtiönsä menettelyä. Myöhemmin kesäkuussa (7.6.2008) lehden päätoimittaja toteaa "eduskuntavaalien rahoituksen rummutuksen" olevan "enimmäkseen tympeää kouhotusta". Lapin Kansan kolumnissa (7.6.2008) todetaan, että "vaikka Matti Vanhasen vaalisopassa ei ole ainakaan vielä osoitettu väärinkäytöstä, silti soppa kiehuu ja kiehuu". Karjalaisen kolumnissa (26.5.2008) puolestaan kolumnistin, Karjalaisen entisen päätoimittajan, juttukumppanina ovat oravat, jotka "kummastelevat keskenään, miksi media on yhtäkkiä tehnyt vaalirahoituksesta hälynsensaation". Karjalaisen pääkirjoituksessa (31.5.2008) todetaan "vaalirahoituskohun nousseen yli äyräiden" ja vaaditaan "järjen ottamista käteen ja palaamista varsinaisen ongelman selvittelyyn" eli vaateeseen, että "kansanedustajat on saatava noudattamaan itse säätämiään lakeja". Nykypäivän kolumnissa (13.6.2008) katsotaan "median käyvän ylikerroksilla" ja vaaditaan suhteellisuudentajua vaalirahahässäkkään. Vihreän Langan kolumnissa (6.6.2008) puhutaan tekemällä tehdystä myrskystä vesilasissa ja pohditaan vaalirahoittamisen vaikutuksia:

Iltaapäivälehdet levittävät kieroutunutta epäilyä, että jos ehdokkaalle ilmaantuu fyrkkaa tilille, niin hän lienee automaattisesti rahoittajan talutusnuorassa. Miksi nimenomaan rahan antaminen velvoittaisi enemmän kuin muun tuen? Miksei kukaan pelkää, että vapaaehtoinen kampanjatyöntekijä voi mennä esittämään kansanedustajalle vaatimuksia? Työntekijä saattaa olla ehdokkaalle paljon arvokkaampi kuin kymppitonni tilillä.
Vihreä Lanka 6.6.2008, kolumni

Turhaa kohua -kritiikkiä esitetään myös yleisönosastokirjoituksissa. Kirjoittajat toteavat muun muassa, ettei vaaliavustuksen ottaminen ole lahjus (Satakunnan Kansa 20.5.2008).

Viime aikoina olen toistuvasti saanut naurunpyrähdyksiä seurattessani meneillään olevaa vaalirahoitusjupakkaa. Mikä farssi!
(...)
Siis haudattakoon koko vaalirahoitusjupakka ja eduskunta keskittyköön täysipainoisesti merkitsevämpien asioiden hoitoon.
Savon Sanomat 28.5.2008, yleisönosasto

Median lietsoma ja suurentama asia on saanut monet ymmärtämättömät ihmisetkin narrattua populismillaan.

Sensatiolehdistön ymmärtää, mutta lupamaksuilla rahoitettava YLE on pahin.
Savon Sanomat, yleisönosasto 7.6.2008

Vaalirahoitus pitää tietenkin selvittää. Mutta yrittäkööt media paljastaa muutkin rahalähteet, jotka tukevat vaalityötä. Varmasti oikeisto saa osinkoja ja muuta rahoitusta enemmän kuin vasemmisto.

Kansan Uutiset, 17.6.2008, yleisönosasto

Kritiikki kohdistuu myös median toimintatapojen eettisyyteen. Kolumnisti ottaa esiin toimittajien korrup-tion (Aamulehti 20.6.2008) ja toteaa, että myös toimittajat ottavat vastaan taloudellisia etuja. "Yli 30 vuoden urani aikana en ole törmännyt kollegaani, joka olisi palauttanut lahjapullon." Yleisönosastokriitikot toteavat median unohtavan oman osallisuutensa ja hyötynsä vaalirahoituksesta kirjoittaessaan.

Lukuisat mediayritykset ovat osallistuneet muiden talouselämän toimijoiden tapaan, eri puolueiden ja ehdokkaiden kampanjointien avittamiseen. Ja on päätoimittajia, jotka ovat pistäytyneet puhumassa vaalirahoitusseminaareissa tai toimineet sen puheenjohtajina.

Keskisuomalainen, kolumni 17.5.2008

Media valittaa kansanedustajien vaalirahoituskuvioiden epäselvyydestä. Onhan se niinkin. Mutta onko lehdistö miettinyt, mihin kampanjarahat menevät? Ylivoimainen leijonanosa menee mainontaan.

Keskisuomalainen, yleisönosastokirjoitus 21.5.2008

Liioittelukritiikissä journalismin nähdään innostuneen liikaa ja suurentelevan tapauksen merkitystä. Liioittelukritiikissä journalismin ei kuitenkaan nähdä toimivan vastoin omia periaatteitaan. Neljännen valtiomahdin tuleekin seurata ja arvioida valtaapitävien toimintaan.

Ajojahtia

Liioittelun ohella journalismia kritisoidaan pääministerin ja keskustan ajojahdista. Tämä näkökulma nousee esiin keskustan pää-äänenkannattajan Suomenmaan lisäksi Ilkassa, Keskiuomalaisessa, Lapin Kansassa, Karjalaisessa ja Maaseudun Tulevaisuudessa, jotka ilmoittavat olevansa puoluepoliittisesti sitoutumattomia.

Suomenmaassa Mäntyniemen porttivahti kolumnoi (30.5.2008), että "vaalirahoitusjupakka on selvästi sytyttänyt Ilta-Sanomien toimituksessa suuren innostuksen. Siellä on herännyt usko siihen, että kyllä tälläkin joukolla pystytään yksi pääministeri erottamaan".

Keskustan ajojahdissa ei ole välttytty ylilyönneiltäkään. Esimerkiksi kelkkatehtaan avajaisiin osallistuneita poliitikkoja on yritetty kytkeä väärinkäyttöksiin, vaikka avajaisiin osallistuminen on poliitikon normaalia ja hyväksyttävää toimintaa.

Lapin Kansa 6.7.2009, pääkirjoitus

Ajojahtikritiikissä toimitusten katsotaan pyrkivän vaikuttamaan politiikkaan. Toimittajien olisi kritiikin mukaan syytä pysyä tiedonvälittäjän roolissaan:

Helsingissä työskentelevät toimittajat tuntuvat kokeilevan nyt tosissaan kykenevätkö he viemään tasavallan ennenaikaisiin vaaleihin.

(...)

On aika toimittajien ymmärtää olevansa silkkvoja tiedonvälittäjiä eikä eduskunnan ja hallituksen kunnioituksen nakertajia.

Keskiuomalainen 3.6.2008, pääkirjoitus

Karjalaisen kolumnissa (13.6.2008) muistutetaan Helsingin Sanomien eduskunnan seksuaalihäirintää käsittelevästä jutusta, josta lehti sai Julkisen sanan neuvoston langettavan päätöksen: "Räikeydessään tämä [seksuaalihäirintäjuttu] oli huippu, mutta Hesari on ollut johtamassa hallituspuolueiden ajojahtia myös muissa kevään mediakohuissa." Ilkan uutiskommentissa (7.6.2008) kirjoitetaan aivan suoraan, että "Helsingin Sanomat ei pidä keskustasta ja arvostelee sitä toisin kriteerein kuin muita suuria puolueita".

Ajojahdista puhutaan myös monien lehtien yleisönosastokirjoituksissa:

Tämähän on selkeästi ajojahti Vanhasta kohtaan.

Kaleva 10.6.2008, yleisönosasto

Pääministeri Vanhanen on hampaissa. Pääkaupunkimedia esittää jatkuvasti, että hän on jättänyt lainvastaisesti tekemättä ilmoituksen vaalirahoituksestaan. Sehän on valhe.

Ilkka 28.5.2008, yleisönosasto

Olen järkyttynyt ja surullinen tiedotusvälineiden tavasta mustamaalata ja niputtaa kaikki kansanedustajat, jos joku on tehnyt virheen.

Keskisuomalainen, yleisönosasto, 28.5.2008,

Ajojahdin kohteeksi määrityy myös keskustan puoluesihteerin Jarmo Korhonen. Kolumnissa uhraamisella viitataan keskustan tulevaan puoluekokoukseen ja puoluesihteerin valintaan.

Jokainen mediaa seurannut on nähnyt, että rosvolta saadaan näyttämään melkein kuka tahansa.

Tämä vaalirahasotku on jo niin sekasortoisessa tilassa, että se vaatii syntipukkeja. Nämä uhrataan, jotta muut selviytyvät. Näyttää siltä, että puoluesihteerin Jarmo Korhosesta tehdään konnan kovalla tarmolla.

Lapin Kansa 8.8.2008, kolumni

Yleisön journalismikritiikissä on mukana näkökulmia, jossa poliitikot nähdään journalismin uhreina. Satakunnan Kansan yleisönosastokirjoituksessa (7.6.2008) arvioidaan "poliitikkojen olevan median sylkykuppeja". Karjalaisessa (23.5.2008) kaksi keskustalaista valtuutettua puolestaan vaatii lehteä siirtymään uutisoinnissaan "pari piirua totuuden suuntaan". Iltalehdessä yleisönosastokirjoittaja vertaa tapausta pääministerin Anneli Jäätteenmäen eroon johtaneisiin tapahtumiin.

Sopulihyökkäys on ollut viime aikoina niin massiivista kansanedustajia kohtaan, ettei vastaavaa ole nähty sitten Anneli Jäätteenmäen tapauksen.

Iltalehti 4.6.2008, yleisönosasto

Kritiikkiin pääministerin ja keskustan vastaisesta jahdistista myös vastataan. Iltalehden pääkirjoitusvun päivän meili (5.6.2008) on lähetetty Keskisuomalaisen päätoimittajalle. Meilissä kysytään, onko Laatikainen kääntänyt takkinsa muutamassa päivässä, kun hän lauantaina vaati "tapojen siistimistä ja avoimuuden olennaista kasvattamista", mutta keskiviikkona näki "vaalirahoituskohun iltapäivälehtien turhana paisutteluna ja leimasi Kimmo Tiilikaisen (kesk.) oman pesän likaajaksi". Vasemmistoliiton Kansan Uutisten pääkirjoitus (17.6.2008) puolestaan epäilee keskustan "pettävän pahasti itseään, jos se arvelee selviävänsä vaalirahoitusotkuista vain mediaa syyttämällä". Etelän median ajojahti -puheeseen vastataan myös kolumneissa.

Luojan kiitos Helsingissä ei julkaistu sanomalehtiä silloin kun Jeesus ristiinnaulittiin. Muuten keskustan kenttäväki syyttäisi kahden tuhannen vuoden takaisesta veriteosta vieläkin mediaa.

Vihreä Lanka 19.6.2008. kolumni

Keskustapuolueen vaalirahoitusotkut olivatkin kaikki tyyni median syytä. Tarkemmin sanottuna "etelän metian". Sanomalehdet Ilkka ja Keski-suomalainen eivät alentuneet moiseen journalistiseen moraalittomuuteen. Ne pysyivät tiukasti asialinjalla eli keskusta-puolueen periaateohjelman hiekoittamalla tiellä.

Etelän mediat olivat aloittaneet ajojahdin vanhurskasta pääministeri Vanhasta kohtaan sokeassa sensaatiohakuisuudessaan ja myyntilukujen kasvattamiseksi. Puoluesihteri Korhonen oli joutunut samalla tavalla kohtuuttoman ilkeän kirjoittelun ja ajojahdin maalitauluksi.

Kansan Uutiset, 25.6.2008, kolumni

Jos keskustan puoluesihteri Jarmo Korhonen ja kumppanit aidosti kuvittelevat, että puheet etelän median poliittisesta ajojahdista uppoavat lopulta edes vankimpiin kannattajiin, ennuste on huono.

Iltalehti 11.7.2009, kolumni

Ajojahti- ja liioittelukritiikin välillä voi yhtäältä nähdä vain aste-eron. Ajojahti on liioittelun ylilyönti. Toisaalta ajojahtikritiikissä journalismin nähdään toimivan tehtävänsä, tiedonvälityksen, vastaisesti. Liioittelukritiikissä journalismin nähdään suorittavan sille kuuluvaa tehtävänsä, mutta tehtävän hoidon tapa ei vastaa journalismin laatuvaateita. Toimitusten ja toimittajien ammattitaidon kritisointi onkin yksi kritiikin kohde.

Ammattitaidon arviointia

Kolmas kriittinen lähestymistapa näkee vaalirahaepäselvyyksien paljastuksissa huonoa journalismia, joka johtuu sekä mediakilpailusta että toimittajien puutteellisesta ammattitaidosta. Mediatalojen ja toimitusten välisen kilpailun rinnalla myös toimittajat käyvät paljastuskilpaa keskenään.

Ammattitaidon ja hyvän kynänkäytön rinnalla esiintyy kuitenkin uutisvälineiden yhä kovemman kilpailun siivittämänä myös ilmiö, jota nimitän missiojournalismiksi. Osa esimerkiksi Helsingin Sanomien nykytoimittajista kokee taistelevansa oikeaksi kokemiensa asioiden puolesta sellaisella aatteen palolla, että jos tosiasiat eivät tue kirjoittajan näkökulmaa, sen pahempi tosiasioille.

Savon Sanomat 8.8.2008, kolumni

On peräti omituista, ettei verenhimoinen vaalirahoitusjahtia käyvä media näe malkaa omassa silmässään. Samat mediat ja jopa samat toimittajat, jotka syyllistävät poliitikkoja vaalirahoituksesta, jakavat toisilleen ilmaista tv-aikaa tai palstatilaa roppakaupalla.

Savon Sanomat 14.6.2008, kolumni

Ensinnäkin jo sana "uutisointi" on kyseenalainen. katselin kuluneella viikolla A-Studioon Keva-pätkät ja luin lehtiä, ja uutisoinnin lisäksi löysin kasana vihjauksia, puolitotuus- ja kesätoimittajamoralismia ja "nyt täytyy paheksua kun muutkin paheksuvat" –mallikäyt- täytymistä.

(...)

Toinen kysymys on median halu nostaa tarkoituksenmukaisesti tietyissä tilanteissa esiin vertailukohdaksi ideaali, jota kukaan ei koskaan noudata.

Aamulehti, 12.7.2009, kolumni

Yleisönosaston kirjoituksissa nousee esiin myös ammattitaitokritiikki. Karjalaisen yleisönosastokirjoitta- ja (12.6.2008) ironisoi toimittajien tiedonhankintaa ja kertoo, että "KMS:n, Nova Groupin ja Tokmannin vahtimestareilta voisi saada vihjeitä raskaita rahalaukkuja kantavista poliitikoista" ja siivoojilta puoles- taan voisi kysellä olisiko "paperinippujen mukana ylimääräiset seteliniput joutuneet paperikoriin".

Ammattitaitokritiikissä pilkahtaa myös kysymys journalismin muutoksesta, joka nähdään sensaation ja viihteen lisääntymisenä ja tiedonvälityksen vähenemisenä. Muutos nähdään paitsi toimitusten käytän- nöissä myös poliitikoissa.

Politiikasta kirjoittaminen on muuttunut. Useilla valtalehdillä on ammattitaitoiset toi- mittajat, jotka vievät lukijoita tahtomaansa päämäärään. Poliitiikan huono maine ei joh- du pelkästään toimittajista ja lehtien ilkeydestä. Kyllä poliitikot osaavat sotkea asiansa ja sahata omaa oksaansa. Vaalirahoituksesta on noussut niin suuri kohu, että se on peittä- nyt alleen maan vaikean talous- ja työllisyystilanteen.

Ilkka 6.7.2009, kolumni

Parikymmentä vuotta sitten politiikan toimittaja saattoi mennä haastateltavan luo saa- dakseen selville, mitä mieltä haastateltava on jostakin asiasta. Nykyään jutunteon lähtö- kohtana on toimittajan valmis mielipide.

Suomenmaa 13.6.2008, kolumni

Poliittisen ilmaisujulkisuuden pelisäännöt ovat meillä tyystin retuperällä. Tosiasiassa niitä ei edes ole. Jos taloudellisten resurssien jaossa on hämärää ja epäilyjä haitallisista sidon- naisuuksista, median jakama "vaalirahoitus" on monin verroin mittavampaa ja epäoikeu- denmukaisempaan.

Savon Sanomat, kolumni 30.6.2009

Journalististen käytäntöjen ja ilmaisujen muuttumisen ohella toimittajia kritisoidaan puolueellisuudes- ta. Journalismikritiikissä journalismin institutionaalinen tehtävä konkretisoituu toimittajien toiminnas- sa, jonka virheiden, kuten vaalirahaepäselvyyksien puolueellisen uutisoinnin, nähdään uhkaavan vies- timien uskottavuutta.

Jarmo Korhosen kaatamiseksi uurastettiin tosissaan helsinkiläisissä viestimissä. Hankkeeseen osallistui aktiivisesti kymmenkunta toimittajaa. Muutamilla on selkeä puoluesidonnaisuus, vaikka he työskentelevät uutisjournalisteina riippumattomiksi mainostetuissa julkaisuissa.

Toipuvatko uhotoimittajat tappiostaan? Alkavatko he hyväksyä kansanvallan ja eduskunnan selkeää enemmistöä nauttivan hallituksen vai jatkuuko intohimoinen taisto? Lukijat ja katsojat ovat kyllästyneet yhden levyn pyörittämiseen. Palaute ylittää yhteiskunnalliset rajat. Ylikierroksille virittyneet viestimet ovat heikentäneet uskottavuuttaan. (...)

Nyt on aika puolustaa toimivaa demokratiaa äärisubjektivistä journalismia vastaan. (...)

Median kuuluu ehdottomasti paljastaa epäkohtia. Sillä on oltava uutisoinnissaan kuitenkin vankka totuudellisuus. Tiedon on ylitettävä tunteet.

Keskisuomalainen 15.6.2008, pääkirjoitus

Poliittinen journalismi puhututtaa yleisönosastossakin. Journalismia kritisoidaan muun muassa itsenäisistä valinnoista ja viihteellistymisestä sekä naisten ja julkkisten suosimisesta. Ilkan yleisönosastokirjoittaja (25.5.2008) kuvaa muutosta näin: "Suomalainen tiedonvälitys on laskenut kuin lehmänhäntä ja huiskii summittain sinne tänne". Joku haikailee vielä "vanhojen hyvien aikojen peräänkin":

Eino S. Revon ja vielä Erkki Raatikaisen aikana esimerkiksi televisiossa oli jonkinlainen kuri. Poliittisen keskustelun osanottajat pyydettiin eduskuntaryhmiltä. Nyt toimittajat tempaisevat sinne niitä hauskanäköisiä "pörröpäitä" tai sitten miespuolisia julkikkia. *Demari 26.6.2008, yleisönosasto*

Kriitikot toteavat, että toimittajat keskittyvät väärin asioihin ja jättävät toiset asiat selvittämättä, kuten ammattiyhdistysliikkeen vasemmistopuoleille antamat vaalituot. Yleisönosastokritiikissä esitetään myös epäilyksiä, että vaalirahautisoinnin motiivina olisi jonkin muun asian peittely.

Vaalirahoituksesta vohottaminen viikkokausia, tunnista tuntiin, paljastanee muutakin kuin huolenpitoa laillisuudesta ja julkisuudesta. Se on samalla peitetarina, jolla vaietaan muista, ehkä vielä suuremmista asioista. *Kansan Uutiset, 17.6.2008, yleisönosasto*

Liioittelu-, ajojahti- ja ammattitaidon kritiikki kohdistuu ennen muuta toimituksiin ja toimittajiin. Kritiikissä ei pohdita journalismin institutionaalista asemaa eikä kysytä, mikä on journalismin suhde muihin instituutioihin.

Instituution kritiikkiä

Vaalirahoitusepäselvyyksien paljastumista pidetään valtaosassa tekstejä journalismin voittona eikä journalismin institutionaalista asemaa tai tehtäviä pohdita kuin muutamissa teksteissä. Kallin paljastuksen yhteydessä kritiikissä nostetaan esiin, miksi epäselvyyksiä ei ole aiemmin huomattu. Arvostelusta on luettavissa ajatus journalismin liian läheisistä suhteista politiikkaan. Lähelle ei osaa katsoa.

”Etelän media” -kritiikissä puolestaan puhutaan mediarakenteista ja mediavallan keskittymisestä. Maaseudun Tulevaisuuden ”Sanomatalo on liian pieni” -kolumnissa (28.5.2008) todetaan, että ”eduskunnassakin on parasta keskustella niistä asioista, joista Sanomatalon kahvipöydässäkin puhutaan. Muuten joutuu kalapuikkomiesten luokkaan. Ja siellä voi käydä huonosti.”²

Iltalehden kolumnissa perätään journalismin kykyä hoitaa tehtävänsä.

Kalligate ja median hampaattomuus (otsikko)

Onko media luottanut annettuihin vaalirahailmoituksiin liiaksi? On, Onko media jättänyt penkomatta ne rahan lähteet, joita ei tarvitse ilmoittaa. On.

Iltalehti 24.5.2008, kolumni

Lehtien mainostulojen vaikutuksen osuus otetaan esiin Kansan Uutisten kolumnissa (29.5.2008), jossa kritisoidaan Keski-suomalaisen pääkirjoitusta siitä, että se kehuu häpeilemättömästi puoluesihteerin Korhosen ajatusta ”äärimmäisen kalliin” tv-mainonnan hylkäämisestä. Kolumnin mukaan ”Keski-suomalaisen tulosvastuullisella päätoimittajalla on oma lehmä ojassa”. Hyötynäkökulma puhuttaa yleisönosastossakin.

Media saa vaalirahat (otsikko)

(...) Tekopyhyys on huipussaan, kun lehdissä ennen vaaleja arvioidaan ja rankataan, paljonko ehdokkailla on rahaa käytettävissä. Ellei ole tarpeeksi, ei ole läpimenon mahdollisuutta, arvellaan. Sitten vaalien jälkeen taivastellaan, että mistä rahat ovat tulleet, mutta unohdetaan mihin ne ovat menneet.

Keski-suomalainen 21.5.2008, yleisönosasto

² Kalapuikkomiehillä viitataan tapaukseen, jossa Helsingin Sanomat uutisoi kyselytutkimuksesta, jossa selvitettiin seksuaalista häirintää eduskunnassa. Uutisessa mainittiin nimeltä viisi mieskansanedustajaa. Heihin viitattiin muun muassa termillä kalapuikkoviikset. Helsingin Sanomat sai uutisoinnista Julkisen sanan neuvostossa langettavan päätöksen (JSN 19.3.2008). Yksi uutisessa nimetyistä kansanedustajista haastoi lehden oikeuteen. Juttu päättyi hovioikeuden vapauttavaan päätökseen. (YLE 30.8.2012.)

Median institutionaaliseen paikkaan viitataan Ilkan yleisönosastokirjoituksessa (24.5.2008), jossa todetaan "median suhtautuvan politiikkaan lähtökohtaisesti epäillen" ja "kokevan sen kilpailijakseen yhteiskunnallisesta vaikutusvallasta". Saman lehden kolumnissa (28.6.2008) puhutaan median tehtävästä muiden valtiomahtien valvojana. Kriitikissä todetaan kirjoittelun "volyymin olleen tolkutonta" ja "kohdistuneen niin epätasaisesti", että jokainen näki valtamedian ryhtyneen poliittiseksi toimijaksi.

Kriitikissä vallan vahtiminen ei siis sinänsä ole poliittista toimintaa, mutta siitä voi tulla poliittista, ellei vahdinta ole määrältään sopivaa ja laadultaan tasapuolista. Kriitikki jakaa journalismin itseymmärryksen, jossa neljäs valtiomahti on neutraali seuraaja. Mutta kuka mittaa määrän ja laadun, että se on sellaista kuin sen pitäisi olla. Jos journalismi asettaa mittoja muiden instituutioiden toiminnalla, niin olisiko muiden instituutioiden tehtävä asettaa journalismin arvioinnin kriteerit.

Institutionaalinen kritiikki kietoutuu yhteen toimituksiin ja yksittäisiin toimittajiin kohdistuvan ammatitaitokritiikin kanssa. Keski-suomalaisen pääkirjoituksessa (13.6.2008) todetaan, että "Jarmo Korhosen kaatamiseksi uurastettiin tosissaan muutamissa helsinkiläisissä viestimissä." Pääkirjoituksen mukaan "hankkeeseen osallistui kymmenkunta toimittajaa", joista muutamilla oli "selkeä puoluesidonnaisuus". Myöhemmin pääkirjoituksessa näytetään "kansanvallan vahtikoiralte" paikkaa ja todetaan, että "yhdenkään sanomalehden mahti ei ylitä kansan valitseman eduskunnan tahtoa".

Institutionaaliseksi kriitikissä nähdään median toiminnan taustalla mediaryitysten talous. Taloushyötynäkökulmasta median hitaus johtuu taloudellisesta hyödystä. Vaalirahoituksen epäselvyydet eivät ole nousseet aiemmin esiin, koska rahoitus on hyödyttänyt mediaryityksiä.

Jos vaalirahaa oikeasti haluttaisiin vähentää, siihen löytyy nopea keino. Otetaan käyttöön pitkät listat Ruotsin malliin. Toistaiseksi kukaan ei ole sitä ehdottanut. Ei myöskään valtamedia. Sellainenhan iskisi suoraan mm. maan suurimman sanomalehden mainostuloihin.

Maaseudun Tulevaisuus 11.6.2012, kolumni

Viitteitä institutionaalista kriitikistä on kriitikissä, jossa kysytään median motiivista: miksi vaalirahapäselvyyksistä kirjoitetaan niin paljon.

Media varsinkin valta[media], tohottaa lähes ämyrillä vaalirahoitusjupakkaa. (...) Ja kohteen näyttää olevan ennen kaikkea keskustapuolue. Näin demarina olisi tietysti hirmuhauskaa olla vahingoniloinen ...

Kansan ja vallan vahtikoiria hämätään suuntaamaan katseensa sekä mielenkiintonsa vaali- ja puoluerahoitukseen, kun jossain on tapahtumassa todella hätkähdyttäviä.

Mutta mitä se on?

Demari 27.6.2008, yleisönosasto

Institutionaalista kritiikkiä ovat myös pääkirjoituksissa ja kolumnien näkemykset, joiden mukaan vaalirahoituksen salailu on ollut maan tapa vuosikaudet. Kritiikki jää usein pinnalliseksi toteamukseksi eikä pohdinnassa edetä taustoihin eikä vaikutuksiin. Esimerkiksi Savon Sanomien kolumnissa (24.6.2009) lainataan Uuden Suomen verkkolehdestä Keskisuomalaisen eläkkeellä olevaa päätoimittajaa, joka puolustaa Matti Vanhasta: ”hänen toimintansa on linjassa monen sukupolven ajan noudatettujen periaatteiden kanssa”. Tästä maan tavasta olisi voinut jatkaa kysymyksellä politiikan journalismin tavasta ja pohtia paitsi politiikan ja journalismin suhdetta myös journalismia yhtenä poliittisena instituutiona.

Yhteenveto

Vaalirahoitusepäselvyyksiä käsittelevien teksteissä, niin toimituksen kuin yleisönkin kirjoittamissa, journalismi hoitaa yhteiskunnallista tehtäväänsä niin kuin sen yleisen ymmärryksen mukaan pitääkin eli seuraa ja vahtii politiikkojen tekemisiä ja kertoo epäselvyyksistä ja väärinkäytöksistä. Kuva ei kuitenkaan ole särötön vaan paljastusten vaikuttimia epäillään.

Kärjekkäimmillään vaalirahoitusta käsittelevä uutisointia nähdään ”etelän median” ajojahtina pääministeri Vanhasta ja keskustapuoluetta vastaan. Aineiston määrällinen analyysi ei kuitenkaan tue selvästi väitteitä, että etelän tai pääkaupunkiseudun media olisi muita enemmän pääministerin ja keskustan kimpussa. Lehdittäinen vertailu osoittaa, että eniten toimituksellisia mielipiteitä aiheesta julkaisevat maakuntien lehdet ja opposition puoluelehdet.

Ajojahtinäkökulma nousee luonnollisesti esiin keskustan äänenkannattajissa. Sekä puolueettomat lehdet että puolueiden äänenkannattajat vastaavat ajojahtipuheisiin. Journalismikritiikki kulminoituu kiistaksi siitä, oliko vaalirahaepäselvyyksien uutisointi juuri sellaista riippumatonta vallan seuranta kuin sen pitäisikin olla vai oliko kyseessä puoluepoliittisesti värittynyt vääränlainen tai liioiteltu politiikan seuranta. Liioittelukritiikki on osin yhteneväinen tämän puolueellinen-ei-puolueellinen -kiistan kanssa. Liioittelunäkökulmassa journalismin arvioidaan suurentelevan vaalirahoitusepäselvyyksien yhteiskunnallista merkitystä ja siten korostavan omaa yhteiskunnallista merkitystään. Liioittelun nähdään johtuvan journalismin muutoksesta, asiallinen asiajournalismi on kritiikin mukaan saanut väistyä sensaatiojournalismin tieltä. Yleisönosastokritiikissä esitetään myös epäilyksiä, että vaalirahauutisoinnin motiivina olisi peittää joitakin muita, poliittisesti tärkeämpiä asioita.

Kritiikin kohteena ovat myös journalistiset toimintatavat ja toimittajien ammattitaito. Kriitikot toteavat, että toimittajat keskittyvä väärin asioihin ja jättävät jotakin selvittämättä, kuten ammattiyhdistysliikkeen vasemmistopuolueille antamat vaalituet. Toimittajien ammattitaidon puutteeksi esitetään ennen muuta objektiivisuuden periaatteesta lipsuminen ja puolueellisuus. Raja toimittajiin kohdistuvan ja

journalistista instituutiota arvioivan kritiikin välillä on epäselvä. Journalismin yhteiskunnallista paikka on tavattu katsoa toimittajien itseymmärryksen näkökulmasta, jossa journalismi samastetaan toimittajien toiminnaksi. (Ks. Kantola 2011b.; Reunanen 2014)

Journalismia lautakasasta

Lautakasa-tapaus alkoi Yleisradion Silminnäkijät-ohjelman jaksosta *Matin talot* (Yle 28.9.2009), jossa väitettiin pääministeri Matti Vanhasen saaneen maksutta puutavaraa talonsa rakentamiseen. Silminnäkijät-ohjelmasta nousut keskustelu kietoutui ainakin journalistisessa julkisuudessa yhteen vaalirahaepäselvyyksien kanssa, sillä valtioneuvoston tiedonanto vaalirahoitukseen liittyvistä kysymyksistä (VP 85/2009) käsiteltiin eduskunnassa kaksi päivää ohjelman esittämisen jälkeen.

Lautakasatapauksen aloittaneessa Silminnäkijä-ohjelmassa käydään läpi Nuorisosäätiön taloutta, Raha-automaattiyhdistykseltä saatuja avustuksia, rakennushankkeita ja yhteyksiä rakennusliikkeisiin. Ohjelman lopussa esitetään väite maksutta saadusta puutavarasta, mikä on tulkittavissa korruptiosyytteeksi. Matti Vanhanen toimi Nuorisosäätiön hallituksen puheenjohtajana vuosina 1998–2003 ja varapuheenjohtajana vuosina 1981–1997. Ohjelmassa todetaan Vanhasen kieltäytyneen kommentoinnista. (Yle 28.9.2009.)

Seuraava päivänä Vanhanen järjesti tiedotustilaisuuden (Yle 29.9.2009), jossa hän vaati Silminnäkijän toimittajia todistamaan väitteensä. Syys- lokakuun vaihteessa julkaistuissa uutisissa puhutaan rikostutkinnasta. Valtakunnansyyttäjänvirasto kuitenkin ilmoitti, ettei Silminnäkijä-ohjelmasta ole perusteita käynnistää esitutkintaa törkeästä kunnianloukkauksesta. Matti Vanhanenkaan ei tehnyt ohjelmasta rikosilmoitusta, joten esitutkintaa kunnianloukkauksesta ei aloitettu. (HS 3.10.2009; 11.12.2009.)

Syyskuun lopussa eduskunta käsitteli hallituksen tiedonannon vaalirahoituksesta. Tiedonannon yhteydessä sekä sosiaalidemokraatit että kristillisdemokraatit tekivät välikysymyksen (VP 86/2009). Eduskunnan keskustelussa lautakasaväitteet nousivat esiin, mutta laajasti niitä ei käsitelty. Kolmessa opposition puheenvuorossa viitattiin tapaukseen. Kolmessa keskustan kansanedustajien puheenvuorossa vaadittiin väitteiden todistamista. Keskustelua käytiin myös lähdesuojasta. (VP 85/200) Journalistisessa julkisuudessa Silminnäkijä-ohjelman väitteitä ja välikysymystä käsiteltiin rinnakkain.

Ylen toimitusjohtaja Mikael Jungner vastasi Aamutelevision haastattelussa (Yle 1.10.2009) keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtajan Timo Kallin erovaatimukseen. Jungner sanoi eroavansa, jos Silminnäkijän väitteet osoittautuisivat perättömiksi. Jungner sanoi luottavansa ohjelman tekijöihin, joita hän kuvasi kovan luokan ammattilaisiksi. Ohjelman esittämiselle olivat haastattelun mukaan näyttäneet vihreää valoa tuottajat, esimiehet ja kanavapäällikkö. Jungner piti epätodennäköisenä, että he kaikki olisivat voineet olla väärässä. Jungnerin mukaan ainoa tapa selvittää väitteiden todenperäisyys olisi ollut rikostutkinta. Jungner totesi myös, että ”viime kädessä tämän asian [Silminnäkijän väitteiden todenperäisyyden] voisi selvittää tuomioistuimessa, mutta ajatus siitä, että Yleisradio haastaisi itsensä oikeuteen, ei oikein luonnu”.

Sittemmin TM Rakennusmaailma (8.10.2009) selvitti, oliko Vanhasen talossa käytetty kallista erikoispuuta, jota Silminnäkö-ohjelman mukaan olisi Vanhaselle toimitettu maksutta. Rakennusmaailman selvityksen mukaan Vanhasen talosta ei väitteiden mukaista puutavaraa löydy. Helsingin Sanomat (11.10.2009) uutisoi Vanhasen syyttävän Yleisradiota järjestelmällisistä yrityksistä kaataa hallitus. Yleisradion osaamiskeskuspäällikkö Jyrki Richt, tuottaja Hannele Valkeeniemi ja Silminnäkö-ohjelman toimittaja Ari Korvola vastasivat syytökseen yleisönosastokirjoituksessaan (HS 13.10.2009). He kiistivät väitteet, joiden mukaan ohjelman lähetyksia olisi muutettu vaalirahoitustiedonannon vuoksi:

Tuotantoaikataulu hyväksyttiin elokuussa. Ohjelma piti esittää 12.10.2009. Kun kuvaukset oli jo tehty, keskusta tiedotti 18.9.2009 Matti Vanhasen presidentinvaalirahoituksesta. 20.9.2009 tiedotusvälineet nostivat laajasti esiin Nuorisosäätiön vaalirahoituksen. Samana päivänä sovittiin, että jo kuvattu ohjelma ajetaan nopeutetussa aikataulussa 28.9. ulos. Oli vaarana, että loputkin ohjelman uudet tiedot tulevat julki muissa tiedotusvälineissä. Virallinen muutos ohjelmajoihteluun tehtiin maanantaina 21.9. Muutokset on dokumentoitu.

Vasta torstaina 24.9. klo 13.53 valtioneuvoston kanslia ilmoitti, että hallitus antaa vaalirahoituksesta tiedonannon. Tiedonannolla ja ohjelman ulostulolla ei ollut siis minkäänlaista tarkoituksellista yhteyttä, jota voitaisiin käyttää pääministerin kaatoyritysepäilyjen perusteena. Yleisradion riippumattomuus olisi saanut huomattavan kolauksen, jos olisimme siirtäneet ohjelman toistamiseen ja tarkoituksella tiedonannon jälkeen.

Helsingin Sanomat 13.10.2009, yleisönosasto

Tapauksen käsittely jatkui joulukuussa, jolloin Julkisen sanan neuvosto käsitteli ohjelmasta tehtyä kahta kantelua. Käsittelyn kuluessa suoritettiin koeäänestys, jossa vapauttavan päätöksen puolesta äänesti neljä jäsentä Susanna Reinboth, Jussi Eronen, Tarja Liuha ja Titta Sinisalo. Langettavan päätöksen puolesta äänesti kolme jäsentä Pekka Hyvärinen, Pekka Iivanainen ja Tuovi Orpana. Neljä jäsentä, Matti Saari, Inkeri Pasanen, Sari Autio ja Juha Kulmanen, äänestivät koeäänestyksessä tyhjää. Koeäänestyksen jälkeen puheenjohtaja Pekka Hyvärinen ja jäsenet Pekka Iivanainen ja Tuovi Orpana poistuivat kokouksesta. Asian käsittelyä jatkettiin varapuheenjohtaja Matti Saaren johdolla. Kokouksen päätökseksi tuli vapauttava päätös, jonka mukaan Yle ei ole rikkonut hyvää journalistista tapaa (JSN 10.12.2009a). Ratkaisuaan Julkisen sanan neuvosto perustelee seuraavasti:

Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille (JO 2). Journalistin on pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen (JO 8). Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on kiistanalaisissa asioissa, koska tietolähteellä voi olla hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus (JO 12). Journalistilla on oikeus pitää tietoja

luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyys salassa. Toimituksen on kunnioitettava tätä periaatetta. (JO 14). Jos selvästi tunnistettavissa olevan henkilön tai tahon toiminnasta aiotaan esittää tietoja, jotka asettavat tämän erittäin kielteiseen julkisuuteen, kritiikin kohteelle tulee varata tilaisuus esittää oma näkemyksensä jo samassa yhteydessä (21).

Ohjelma perustui lähes kokonaan avoimiin haastatteluihin, asiakirjoihin ja journalistisiin johtopäätöksiin. Neuvosto ottaa ratkaisussaan huomioon koko ohjelman, mutta päähuomio kohdistuu nimettömän lähteen käyttöön.

Julkisen sanan neuvosto pitää riittävinä Ylen vastauksia, jotka koskevat ohjelman lähettämisajankohtaa, motiiveja ja lähetyskanavaa. Yle on näiltä osin toiminut journalistisen päätösvaltansa puitteissa ja pitänyt kiinni toimituksellisesta riippumattomuudestaan. Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä ja erittäin tärkeä.

Julkisen sanan neuvosto ei voi käytettävissä olevin keinoin arvioida lähteen kertomuksen luotettavuutta. Tällainen arviointi voi tapahtua vain suullisessa ja välittömässä kuulemisessa, eikä tähän ole mahdollisuutta. Siten Julkisen sanan neuvosto ei voi ottaa kantaa väitteen totuudenmukaisuuteen.

Julkisen sanan neuvosto arvioi sitä, onko Yle suhtautunut lähteeseen kriittisesti, pyrkinyt tarkastamaan väitteen todenperäisyyttä muilla keinoin sekä tarjonnut mahdollisuutta samanaikaiseen kuulemiseen.

Ylen vastauksesta selviää, että lähteen mahdolliset poliittiset kytkennät sekä muu tausta on selvitetty mahdollisen vahingoittamistarkoituksen toteamiseksi. Tämän lisäksi lähteen antamia tietoja on pyritty tarkastamaan muilla keinoin.

Yle ei ole luvannut lähteelle täydellistä lähdesuojaa, vaan häneltä on pyydetty kirjallinen suostumus lähdesuojan murtamiseen mahdollisessa kunnianloukkaus oikeudenkäynnissä. Tässä oikeudenkäynnissä lähteellä olisi ollut velvollisuus pysyä totuudessa.

Lähdesuojan merkityksen huomioon ottaen Julkisen sanan neuvosto pitää hyväksyttävänä sitä, että lähteelle on luvattu suoja aina oikeudenkäyntiin asti. Lähdesuoja menettäisi merkityksensä kokonaan, jos sen pystyisi murtamaan tekemällä kantelun neuvostolle.

Journalistin on pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen. Ylen esittämä väite on vakava. Julkisen sanan neuvoston mielestä ohjelmassa olisi ollut hyvä esittää lisää yksityiskohtia väitteen tueksi. Kuitenkin neuvoston mielestä Ylellä on ollut omien taustaselvitystensä perusteella riittävät syyt uskoa väitteen todenperäisyyteen.

Lisäksi on kiinnitettävä huomiota samanaikaiseen kuulemiseen. Yle on tehnyt Matti Vanhaselle kirjallisen haastattelupyynnön, jossa on riittävällä tarkkuudella yksilöity, mistä on kyse. Vanhanen ei ole vastannut haastattelupyyntöön. Myös Merja Vanhaselta on pyydetty haastattelua, mutta hän ei ole halunnut vastata kysymyksiin.
JSN 10.12.2009b

Syksyllä 2009 aineiston keräyksen ajankohtina lehdissä käsiteltiin muitakin hallituksen tiedonantoon liittyviä vaalirahoituskysymyksiä. Aineistossa on tällaisia vaalirahoituksen epäselvyyksiä käsitteleviä juttuja 146. Teemallisesti lautakasatapaus linkittyy näihin juttuihin, sillä näissäkin tapauksissa on kyse poliitikkojen avoimuuden ja rehellisyyden epäilemisestä. Vaalirahatapauksessa osoitetaan poliitikkojen toimineen lainvastaisesti ja salanneen saamaansa vaalirahoitusta. Lautakasatapaussa esitetään suora epäily lahjonnasta ja korruptiosta. Teemojen limittyminen näkyy juttuaiheissa. Lautakasatapausta käsitellään myös jutuissa, joiden pääaihe ei suoraan liity lautakasaohjelmaan tai siinä esitettyihin väitteisiin. Limittyminen vaalirahaepäselvyyksiin on ilmeistä lautakasatapauksen alussa, mutta myös tapauksen JSN:n päätöstä käsitellään muutamissa teksteissä osana muita aiheita. (Taulukko 9.)

Lautakasatapauksen aineisto on jaettu kolmeen episodiin, joista kaksi käsittelee lautakasatapausta ja yksi muita, samaan aikaan julkaistuja vaalirahajuttuja. Lautakasatapauksen alkuepisodeihin kuuluvat Silminnäkö-ohjelman aikoihin julkaistut jutut, ja JSN-episodeihin kuuluvat Julkisen sanan neuvoston käsittelyn aikoihin julkaistut jutut. Lisäksi aineistossa on mukana muita, samaan aikaan julkaistuja, vaalirahoitusta käsitteleviä juttuja, jotka eivät käsittele lautakasatapausta. Nämä jutut muodostavat kolmannen episodin. Aineiston kaikki kolme osaa ovat näkyvillä juttutyyppejä kuvaavassa taulukossa 8, aiheita kuvaavassa taulukossa 9 ja kritiikin kärkiä kuvaavassa taulukossa 10. Muissa lautakasan käsittelyä erittelevissä aineiston analyyseissä jutut, jotka eivät käsittele lautakasatapausta ja siihen linkittyvää vaalirahatiedonantoa, on jätetty pois.

TAULUKKO 8 Lautakasa-aineiston juttutyypit episodeittain (N=995)

Juttutyyppi*	Lautakasan alku	Lautakasa JSN	Muu vaali-rahajuttu	Kaikki episodit
Toimitukselliset mielipiteet	14	20	6	14
Yleisön mielipiteet	21	16	28	21
Uutisjournalistinen aineisto	55	57	62	57
Muu journalistinen aineisto	9	8	5	8
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %
N	622	227	146	995

*Juttutyyppien luokittelun tiivistyksessä käytetyt alkuperäiset luokittelut on kuvattu liitteessä 3.

Sanomalehtien välillä ei ole suuria määrällisiä eroja juttutyypeissä. Määrälliset erot selittyvät yleisön mielipiteillä, joiden määrää lisäävät tekstiviestit ja verkkokeskustelulainaukset. Uutisjournalistista aineistoa on eniten. Sekä Maaseudun Tulevaisuudessa että Vihreässä Langassa lähes puolet kaikista teksteistä on toimituksellisia mielipiteitä, mikä on enemmän kuin muissa lehdissä. Maaseudun tulevaisuudessa 23 jutusta toimituksellisia mielipiteitä on 10 ja Vihreässä Langassa 8 tekstistä 4 on toimituksellisia mielipiteitä. Kappalemäärät ovat kuitenkin niin vähäisiä, ettei niiden perusteella voi osoittaa merkitseviä eroja lehtien välillä. (Liitetaulukko 11.)

Juttumäärissä on lehtien välillä eroja. Uutisaineistoa on yhteensä 563 juttua. Maakuntalehdissä sekä valtakunnallisissa lehdissä uutisjuttuja on enimmillään lähes viisikymmentä ja vähimmillään kaksikymmentä. Puoluelehdissä juttujen määrä vaihtelee kahdesta kolmeenkymmeneen. (Liitetaulukko 14.) Toimituksellisia mielipiteitä on yhteensä 141 kappaletta, joista pääkirjoituksia on 54, uutiskommentteja 21 ja kolumneja 65 kappaletta. Eniten toimituksellisia mielipiteitä on Helsingin Sanomissa, 15 kappaletta. Toimituksellisia mielipiteitä on julkaistu Iltalehdessä 11 kappaletta, Aamulehdessä, Ilta-Sanomissa ja Maaseudun Tulevaisuudessa 10 kappaletta. (Liitetaulukko 15.) Yleisön mielipiteitä eli yleisönosastokirjoituksia, tekstiviestejä sekä verkkokeskustelujen lainauksia on yhteensä 210. Eniten, 34 kpl, niitä on julkaistu Satakunnan Kansassa. Aamulehdessä ja Lapin Kansassa yleisön mielipiteitä on kummasakin 25 kappaletta. Puoluelehdissä yleisönosastokirjoitusten määrät vaihtelevat nolasta kahteen. (Liitetaulukko 16.)

Juttutyyppien aiheissa on eroja jonkin verran. Lautakasatapauksen alussa toimituksellisista mielipideteksteistä yli puolet käsittelee politiikka. Aiheina on joko Vanhanen ja keskusta tai poliitikot ja puolueet yleensä. Uutisaineistossa eniten uutisoidaan Silminnäkiäohjelman väitteiden pätevyydestä. Yleisönosaston kirjoituksista myös yli puolet käsittelee joko poliittista toimintaa yleensä tai Vanhasta ja keskustaa. Uutisissa, uutistaustoissa, faktalaatikoissa ja uutiskertauksissa lautakasatapauksesta rakentuu Vanhasen, häntä tukevan keskustapuolueen ja Yleisradion välinen kiistakysymys,

jota uutisjournalismi selostaa. Toiseksi eniten uutisjournalistisissa teksteissä käsitellään vaalirahoittajia ja heihin liittyvää toimintaa ja kolmanneksi eniten Vanhasesta ja keskusta. (Liitetaulukko 12.)

TAULUKKO 9 Lautakasa-aineisto, pääaiheet

Jutun pääaihe	Lautakasan alku	Lautakasa JSN	Muu vaalirahajuttu	Koko aineisto
Julkisen sanan neuvosto	0	74	0	17
Vanhanen ja/tai keskustapuolue	24	1	13	17
Lautakasaväitteiden pätevyys	21	9	0	15
Vaalirahoittajat ja niihin liittyvä toiminta	13	1	27	13
Vaalirahoitusjärjestelmä	10	1	42	13
Muut poliittiset toimijat ja poliittinen toiminta yleensä	16	1	11	12
Media, journalismi, toimittajat (ei YLE)	6	4	1	5
YLE	5	4	0	4
Kansalaistoiminta, äänestäjät	0	0	2	1
Muut	5	4	3	4
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %
	622	227	146	995

Toisin kuin vaalirahaepäselvyyksissä lautakasatapauksen ytimessä on journalismin toiminta. Koko aineistossa eniten kirjoitetaan journalismiin ja sen toimintaan liittyvistä aiheista eli Silminnäkö-ohjelman lautakasaväitteistä, Julkisen sanan neuvostosta, mediasta ja journalismista yleensä sekä Ylestä. Julkisen sanan neuvoston käsittelyn aikaan julkaistuista teksteistä lähes kaikki (91 %) käsittelevät journalismin toimintaa. Lautakasatapauksen alussa, jolloin uutisaiheena ovat paitsi Silminnäkö-ohjelman väitteet myös hallituksen tiedonanto vaalirahoituksesta, journalismin toiminta kuitenkin sekoittuu muuhun vaalirahoitusta ja poliittista tilannetta käsittelevään kirjoitteluun: lautakasatapauksen alussa journalismin toimintaa käsitteleviä juttuja on hieman alle kolmannes. (Taulukko 9.)

Lautakasatapaus alkaa Silminnäkiän väitteiden puinnilla

Muu media reagoi Ylen Silminnäkiä-ohjelmaan nopeasti. Tapahtumien alussa, muutaman päivän aikana (28.9. – 1.10.2009) julkaistiin aiheesta 344 uutista ja muuta ei-mielipiteellistä tekstiä. Lautakasatapaoksen alussa toimituksellisia mielipiteitä oli 88, joista pääkirjoituksia 37, kolumneja 41 ja uutiskommentteja 10. Yleisön mielipiteitä oli yhteensä 133. Niistä joko suoraan lehteen tai verkkosivujen pikapalautteena lähetettyjä tekstiviestejä oli 85, yleisön verkkokeskustelulainauksia 15 ja varsinaisia yleisöosastokirjoituksia 33. Silminnäkiän väitteitä käsittelevät jutut kietoutuivat yhteen vaalirahaepäselvyyksien ja niiden eduskuntakäsittelyn kanssa, mikä selittää juttujen määrää. Lautakasatapaoksen yhteydessä viitattiin usein vaalirahoitusepäselvyyksiin. Iltalehden uutiskommentissa (30.9.2009) pohditaan, mitä tapahtuu, jos lautakasaväitteet osoittautuvat perättömiksi.

Jos tässä uutisessa ei olekaan perää, niin onko niissä muissakaan?

On niissä. Ei suomalaisen demokratian kriisi tyhjästä syntynyt. Älkää antako lakaista vaalirahoituskohua tämän lautakasan alle.

Iltalehti 30.9.2009, uutiskommentti

Uutisjutuissa lautakasaväitteiden todenperäisyydestä kirjoitetaan eniten. Lautakasatapaoksen alussa toimituksellisissa mielipiteissä suosituimpia aiheita ovat Vanhanen ja keskustapuolue sekä muut poliittiset toimijat. Toimituksellisista mielipiteistä yli puolessa (51 kpl) aiheena ovat poliittiset toimijat. Näissä mielipiteissä käsitellään enimmäkseen Vanhasen asemaa, erovaateita, vaalirahoitustiedonantoa sekä poliitikkojen toimintaa yleensä. (Liitetaulukko 12.) Lautakasatapaus näyttäytyy ennen muuta vaalirahaepäselvyyksien jatkona ja Silminnäkiä-ohjelman väitteet nivoutuvat osaksi vaalirahaepäselvyyksiä. Toimituksellisissa mielipiteissä puidaan pääministerin tilannetta ja erovaateita sekä arvioidaan Vanhasen toimintaa, kuten tiedotustilaisuuden järjestämistä.

Jos Ylen ohjelman maanantainen väite pitää paikkansa, tulee se olemaan viimeinen naula Vanhasen uraan pääministerinä ja keskustan puheenjohtajana.

Karjalainen 30.9.2009, pääkirjoitus

Syytökset Vanhasta kohtaan täytyy selvittää pikaisesti (otsikko)

Pääministeri Vanhasen asema näyttää käyvän päivä päivältä tukalammaksi. Toistaiseksi vakavin syytös esitettiin maanantai-iltana Ylen Silminnäkiä-ohjelmassa.

(...)

Vanhanen ei aio haastaa Yleä oikeuteen vaikka nyt pitäisi. Jos Vanhasella on puhtaat jauhot pussissa, hänen tulisi hakea kunniansa palautusta oikeudessa. Vanhanen on ennenkin perännyt kunniaansa oikeudessa, (...)

(...)

Tiistaina järjestetyssä tiedotustilaisuudessa pääministeri Vanhanen osoitti taistelijaunteensa ja kävi vastahyökkäykseen. Hän penäsi Yleltä yksilöityjä syytöksiä ja pitäviä todisteita: "Paperit pöytään!"

Pääministerin tiedotustilaisuus jää poliittiseen historiaan yhtenä kummallisimmista. Aikansa monologia pidettyään hän vaati Ylen edustajaa esittämään todisteet samassa tilaisuudessa. Kun ketään ei ilmoittautunut, Vanhanen päätti tilaisuuden eikä suostunut vastaamaan kysymyksiin. (...)

Veto oli taitava. Todistustaakka on Ylellä. (...)

Helsingin Sanomat 30.9.2009, pääkirjoitus

Vaalirahakriisi sai rinnalleen lahjussyytökset. Koska tilanne ei voi jatkua tällaisena, jokin pitää tapahtua.

(...)

Yle vetäytyi kuoreensa motiivinaan tietolähteen suojele. Yleisradion johto vetäytyi vastuusta kanavapäällikkö Ilkka Saaren selän taakse. Aina aikaisemmin vastaavissa tilanteissa, myös taistelussa Mauno Koivistoa vastaan, Yleisradion pääjohtaja on tuntenut vastuunsa.

(...)

Tosiasia on kuitenkin se, että lennokkaan dokumentin etäiset väitteet on lennätetty eetteriin pääministerin kannalta arimmalla mahdollisella hetkellä ilman että hänellä on mahdollisuus puolustautua niitä vastaan juuri millään tavalla.

(...)

Jos näin on, kestävämmän tilanteen voi laukaista vain pääministeri itse vetämällä jhotopäätökset. Ulkomailta löytyy esimerkkejä siitä, miten lahjonnasta syytetty ministeri eroaa syyttömyyttään vakuuttaen.

Iltalehti 30.9.2009, pääkirjoitus

Pääkirjoituksissa toistuu vaalirahaepäselvyyksien asetelma, jossa osassa toimituksellisia mielipiteitä journalismin toiminta nähdään pyrkimyksenä vaikuttaa politiikkaan.

Media on ottanut itselleen poliittisen toimijan roolin ryhtyessään ajamaan pääministeriä virastaan.

Maaseudun Tulevaisuus 30.9.2009

Keskusta ei toista kertaa pääministeriä uhraa (otsikko)

(...)

Alkukantaisissa yhteisössä ihmisiä uhrattiin aivan konkreettisesti jumalan vihan lepyttämiseksi. Nyt keskustalta vaaditaan uhria lähinnä median vihan lepyttämiseksi.

(...)

Sittemmin länsimainen kulttuuri on omaksunut uuteen testamenttiin nojaavan tavan ratkaista yhteisön ongelmat. Siinä tunnustetaan virheet tehdään yhdessä parannus ja jatketaan matkaa. Nyt poliittinen järjestelmä tekee tällaisen korjausliikkeen vaali- ja puolerahoituksessa. Tätä menettelyä voi pitää yhteisön terveyden ja elinvoiman kannalta selvästi parempana kuin uhrikäytäntöä.

Suomenmaa 29.9.2009, pääkirjoitus

Lautakasatapauksen asetelmat siis toistavat vaalirahatapauksen asetelmia: yhtäällä toimittajat ja toimitukset paljastavat poliitikkojen arveluttavaa toimintaa. Toisaalta toimittajien toiminta on puolueellista politiikkaan puuttumista, äärimmillään jopa poliitikkojen vainoamista. Tämä asetelma näkyy myös yleisön mielipiteissä

Media kyllä huolehtii väärinkäytösten selvittämisestä.

Nykypäivä 25.9.2009, yleisöosasto

(...) Lehdistö on tuonut kansan tietoisuuteen tämän mädännäisyyden, joka meidän poliittisessa elämässämme vaikuttaa kuin syöpä ihmisessä.

Satakunnan Kansa 1.10.2009, yleisöosasto

Mielestäni media mustamaalaa politiikkaa ja puolueita perusteettomasti

(...)

Toiminta siistiytyy tämän parjauskampanjan seurauksena varmasti edelleen tullen nykyistä läpinäkyvämmäksi. Tästä huolimatta kansaa provosoidaan rajusti vihaamaan politiikkaa ja poliitikkoja. Mielestäni poliitikkomme ovat kuitenkin keskimäärin moraalisempia kuin tämä meidän rappeutunut pullamössäkansamme.

Satakunnan Kansa 29.9.2009, yleisöosasto

Vanhasta lyödään kuin havupölkkyä (otsikko)

(...)

Mediassa kilpaillaan siitä, kuka keksii halventavimman ilmaisun tai huudahduksen, Eduskunnassa Vanhanen leimattiin talousrikollisten kanssa seurusteleväksi lainrikkokjaksi. *Helsingin Sanomat 9.9.2009, yleisönosasto*

Toimitukset ottavat lautakasatapauksen alussa kantaa Silminnäkiän väitteisiin varovasti: alle puolet lehdistä pohtii väitteiden pätevyyttä toimituksellisissa mielipiteissä. Uutisjutuissa asiasta kirjoitetaan lähes kaikissa lehdistä. Kansan Uutiset ja Nykypäivä eivät kirjoita yhtään juttua, jonka aiheena olisi lautakasaväitteiden pätevyys. Ohjelman väitteiden todenperäisyyttä puidaan yhdeksän lehden 16 toimituksellisessa mielipiteessä, 8 pääkirjoituksessa, 4 uutiskomentissa ja 4 kolumnissa. (Liitetaulukko 15). Kolme lehteä, Ilta-lehti, Keskisuomalainen ja Maaseudun tulevaisuus käsittelevät aihetta kolmessa, Ilta-Sanomien kahdessa toimituksellisessa mielipiteessä. Hufvudstadsbladet, Ilkka, Kaleva, Karjalainen ja Suomenmaa käsittelevät kukin lautakasaväitteiden pätevyyttä yhdessä toimituksellisessa mielipiteessä.

Maaseudun Tulevaisuuden uutiskomentissa (30.9.2009) arvioidaan Vanhasen tiedotustilaisuus ”yhdeksi historian oudoimmaksi” ja todetaan, ettei ”ketään löytynyt kertomaan, mistä tarvikkeista Yle vihjailee”. Todisteita väitteiden tueksi vaatii myös Suomenmaa pääkirjoituksessaan (30.9.2009), jossa todetaan olevan ”yleisen edun kannalta toivottavaa, että Yle harkitsisi vielä uudelleen kantaansa ja täsmentäisi, mistä rakennusliikkeestä ja mistä tavarasta oli kysymys”. Keskisuomalaisen pääkirjoituksessa (30.9.2009) todetaan: ”väite lahjomasta erittäin vakavaksi asia” sekä pohditaan väitteiden pätevyyttä ja seurauksia. Pääkirjoituksessaan (1.10.2009) Keskisuomalainen toteaa ”kohu-uutisen olevan edelleen ilmassa”. Ilkan pääkirjoituksessa todetaan Silminnäkiän väite ”rankaksi mutta epämääräiseksi”.

Väitteiden pätevyyden arvioissa nousee esiin sekä lähdesuoja että lähteen toiminta. Kalevan pääkirjoituksessa (30.9.2009) esitetään jo otsikossa, että ”lähteen tultava esiin”. Myös Karjalaisen päätoimittajan kolumnissa (30.9.2009) perätään tarkempia tietoja, mutta todetaan lisäksi, että ”mediassa me emme voi uskoa, että Ylen ammattitaitoiset toimittajat ja heidän esimiehensä olisivat tehneet juttua ilman edellä kerrottujen asioiden tarkkaa puntarointia”.

Lautakasaväitteistä rakentuu myös Ylen ja Vanhasen välinen kiista. Ilta-Sanomien käsittelee pääkirjoituksissaan (30.9.2009 ja 1.10.2009) väitteitä ja niihin vastaamista. Ensimmäinen pääkirjoitus on otsikoitu ”Sana sanaa vastaan” ja toinen ”Sahalla vai höylällä”. Vastakkainasettelusta Ylen ja pääministerin välillä puhutaan myös Keskisuomalaisen päätoimittajan kirjoittamassa kolumnissa (30.9.2009). Hufvudstadsbladetin kolumnissa (30.9.2009) vastakkainasettelua rakennetaan peli-metaforalla: Silminnäkiä-ohjelman väitteitä ja Vanhasen sekä keskustan toimintaa verrataan pokerin pelaamiseen. Maaseudun Tulevaisuuden lehden pääkirjoituksessa (2.10.2009) todetaan monen asian viittaavan siihen, ”että toimituksellinen harkinta petti TV2:ssa”. Samana päivänä asiaa käsitellään myös lehden uutiskomentissa, jossa arvioidaan Vanhasen päätöstä olla tekemättä ohjelmasta tutkintapyyntöä.

Vanhanen valitsi Rusi-hirren (otsikko)

(...)

Syystä tai toisesta Vanhanen ei raastupaan halua. Ehkä siksi, että valittavana oli vain huonoja vaihtoehtoja: pitää epäillyn leima tai säilyttää oikeusprosessilla outo talojupakka pitkään otsikoissa.

Maaseudun tulevaisuus, uutiskommentti 2.10.2009

Väitteiden pätevyyttä sivutaan myös joissakin toimituksellisissa mielipiteissä, joiden aiheena on joko media ja journalismi tai Yleisradio. Näistä toimituksellisissa mielipiteistä kolme on pääkirjoituksia ja kolumneja viisi. Niiden asetelma on samanlainen kuin lautakasaväitteiden todenperäisyyttä käsittelevissäkin teksteissä. Yhtäältä tapauksen keskiössä ovat toimittajien ja Ylen toiminnan perusteet; toisaalta tapausta katsotaan Vanhasen ja Ylen välisenä kiistana.

Yleisönosastokirjoituksissa lautakasaväitteiden pätevyydestä on yksi kirjoitus. Lisäksi lehdissä on julkaistu aiheesta kaksi tekstiviestiä ja kaksi lainausta lehden verkkokeskusteluista. Onkin ilmeistä, etteivät yleisönosastokirjoittajat ehdi reagoida muutamassa päivässä. Julkisen sanan neuvoston käsittelyn jälkeen kirjoitetaan lautakasaväitteiden pätevyydestä kahdessa yleisönosastokirjoituksessa, lisäksi kolmen tekstiviestin aiheena ovat Silminnäkö-ohjelman lautakasaväitteet.

Tapauksen edetessä toimitusten suhtautuminen Silminnäkö-ohjelman väitteisiin muuttuu. Ohjelmasta tehtyjen kanteluiden käsittely Julkisen sanan neuvostossa on yleisin juttuaihe kaikissa juttutyypeissä. (Liitetaulukko 13.) Lähes kaikkien lehtien toimituksellisissa mielipiteissä kommentoidaan JSN:n päätöstä, pääkirjoituksia on 16, kolumneja 18 ja uutiskommenteja 11 kappaletta. Kahdessa lehdessä, Nykypäivässä ja Kauppalehdessä, päätöksestä ei julkaista toimituksellista mielipidettä. Kummassakin lehdessä on aiheesta uutinen. Kansan Uutisissa JSN:n päätöstä ei käsitellä lainkaan.

JSN-episodissa on yleisön mielipiteitä yhteensä 36. Yleisön verkkokeskusteluista lainauksia on 24 ja varsinaisia yleisöosastokirjoituksia 12. Julkisen sanan neuvoston päätös kirvoittaa kolmentyyppisiä yleisökommentteja: Yhden katselevat asiaa erimielisyytenä, jossa yhden tai toisen näkemyksen oikeaksi todistaminen ei ole yksinkertaista. Toiset eivät hyväksy Hyvärisen eroa vaan pitävät sitä jonkinlaisena vastuunpakoiluna. Kolmannet kritisoivat JSN:n päätöstä ja antavat tukensa Hyvärisille.

Lautakasatapauksen kritiikki muuttuu

Lautakasatapauksen alussa juttujen kritiikki on samansuuntaista kuin vaaliraha-aineistossakin, poliitikot, poliittinen järjestelmä ja vaalirahoitus ovat keskeisin kritiikin kohde, sillä lautakasatapaus nivoutuu yhteen vaalirahatapauksen kanssa. (Taulukko 10.) Juttutyyppejen välillä on vain vähän eroja. Keskeisin kritiikin kohde on poliitikot, tosin uutisjournalistisissa jutuissa kritiikkiä on mielipidetekstejä vähemmän. (Liitetaulukko 17.) Julkisen sanan neuvoston käsittelyn aikaan yleisin kritiikin kohde on JSN:n päätös. Toimituksellisista mielipiteistä suurin osa (67 %) kritisoi JSN:n päätöstä. Myös yleisönoastokirjoituksissa kritisoidaan eniten JSN:n päätöstä, toiseksi eniten poliitikkoja (25 %). (Liitetaulukko 18.)

TAULUKKO 10 Lautakasatapauksen kritiikin kärjet episodeittain

Kritiikin kärki	Episodi			Koko aineisto
	Lautakasa: alku	Lautakasa: JSN	Muu vaalirahajuttu	
Poliitikot	30	8	25	24
Media, journalismi, toimittajat	9	5	5	7
Vaalirahoitustavat	11	0	34	12
Poliittinen järjestelmä	5	0	4	3
Julkisen sanan neuvosto	0	41	0	10
YLE	14	14	0	12
Ulkopuoliset vaalirahoittajat	5	0	8	4
Lähde, lähdesuoja	1	2	0	1
Ei selvää yhtä kritiikin kärkeä	27	30	24	27
Yhteensä	100	100	100	100
N	622	227	146	995

Lautakasatapauksen alun tapahtumat sekoittuvat vaalirahatapaukseen. Median itsearviointia on vähän: Median todetaan hoitavan tehtävänsä. Kansan Uutisissa ennen Silminäkijä-ohjelman esittämistä julkaistussa kolumnissa nostetaan esiin median merkitys, mutta varoitetaan myös ylilyönneistä.

Media – mukaan lukien useinkin pinnallisuudesta moititut iltapäivälehdet – on tehnyt hyvää työtä nostaessaan esiin niin puolueiden sidonnaisuuksia kuin piiloon jääneitä tai jätettyjä vaalitukien lahjoittajia.

(...)

Mediassakin on toisaalta syytä pitää pää kylmänä ja välttää hysteeristä lynkkausmentaaliteettia. Järjestelmän valuvikoja ei pidä kaataa yksittäisten, vaikkapa hyvässä uskossa toimineiden niskaan. Pienetkin hairahdukset pitää toki avoimesti selvittää suhteellisuuden taju säilyttäen.

Kansan Uutiset 25.9.2009, kolumni

Savon Sanomien kolumnissa (30.9.2009) puolestaan toistuu näkemys, jonka mukaan poliitikot ärsyntyvät median toiminnasta, koska journalismi hoitaa tehtäviään. ”Syöpä ei synny tyhjästä” otsikoidussa kolumnissa lainataan ensi kansaedustaja Kimmo Kiljusta, jonka kritisoi mediaa ”länsimaisen demokration suurimmaksi syöpäkasvaimeksi”, joka ei ”anna mitään arvoa asiantuntemukselle vaan nostaa ai-noastaan ihmisiä ja ilmiöitä, joilla ei ole muuta kuin julkisuusarvoa”. Syövän parannus löytyy kolumnin mukaan puolueista itsestään:

Tämänkaltaisia jatkuvia sotkuja ei olisi, jos puolueissa olisi toimittu rehellisesti, lakia ja hyviä tapoja kunnioittaen. Kansanvaltaa jäytävä syöpä on saanut alkunsa poliittisten toimijoiden epäterveistä tavoista. Tiedotusvälineiden on neljäntenä valtiomahtina pakko ryhtyä joskus myös kirurgin virkaan. Puukko pelottaa mutta myös parantaa – niin kovasti kuin se joitakin poliitikkoja pelottaakin.

Savon Sanomat 30.9.2009, kolumni

Lautakasatapauksen alussa journalismin toimintaa kritisoivia toimituksellisia mielipiteitä on yhteensä 28. Sekä Lapin Kansassa että Satakunnan Kansassa julkaistussa kolumnissa Kukkasrahastojen maa perättään journalistien vastuuta. Kolumnissa puhutaan journalismista ammattikuntana, mutta puheet vahtikoirasta nivovat kritiikin osin myös journalismin institutionaaliseen tehtävään.

Pikkuvilppien maasta erottuu yksi ammattikunta, joka nauttii päivittäin ansiottomia etuja – suoranainen eliitti. Yksikään vaalirahan moralisoija ei sylje puolue toimiston pikkujouluissa, kieltäydy tarjotuista lounaista, jätä ottamatta kirjan vapaakappaletta.

Salarahaskandaalin pitäisi nöyryyttää myös mediaa. Pala palalta piiryy esiin sellainen elefantti, että on kysyttävä, miksei yksikään toimittaja ole vuosien mittaan huomannut noin valtavaa elukkaa etupihallaan.

Me, jotka nyt vaadimme avoimuutta, olemme saaneet ihan palkkaa siitä, että olisimme tehneet vaalirahasta avointa, pakottaneet julki. ”Vallan vahtikoira” ei ole ehtinyt tutkia toisten laareja, kun omaan kuppiin on kaadettu koko ajan raksuja.

Niinpä media on osallistunut korrupioon – ja saanut siitä myös vastiketta, vaalimainoksia lehteen.

Lapin Kansa ja Satakunnan Kansa 28.9.2009, kolumni

Lautakasatapauksessa kysymys journalismin institutionaalisesta tehtävästä ja sen arvioinnista on kuitenkin selvemmin näkyvässä kuin vaalirahaepäselvyyksissä, sillä tapauksen yhdeksi keskeisimmäksi kysymykseksi nousee journalismin itsensä motiivit, luotettavuus ja pätevyys.

Maan tapa pesiytyy lehdistöön (otsikko)

(...)

Leväperäisesti hoidettua (vaali)rahoitusta on kuvattu maan tavaksi. Maahan näyttää levinneen myös toinen ikävä tapa, nimittäin perusteellisen tutkivan journalismin korvaaminen vihjaavalla journalismilla. Ylen Silminnäkiä-ohjelman raportti pääministeri Matti Vanhasen (kesk.) rakennustarvikehankinnoista oli siitä kouluesimerkki.

(...)

Ohjelmassa esitettyjen todisteiden perusteella katsojan oli mahdotonta arvioida väitteiden todenperäisyyttä.

(...)

Tällaisten valaehtoisten todistelujen pesiytyminen journalismiin on erittäin kyseenalaista.

Nykypäivä 2.10.2009, pääkirjoitus

Lautakasa, korttitalo vai jotain aivan muuta (otsikko)

(...)

Toki puheita ajohdista oli liikkeellä jo aivan viime vuoden keväällä, kun asioiden avaaminen alkoi, mutta viimeistään tänä syksynä jokainen alkoi tunnustaa, että paljon puheen lisäksi on myös kohtalainen määrä villoja, kun päästiin oikeasti periaatteellisiin kysymyksiin.

Yleisradion maanantainen Silminnäkiä-ohjelma muutti tilanteen.

Jos ohjelma olisi jättänyt kovimman väitteensä esittämättä, se olisi siitä huolimatta herättänyt runsaasti keskustelua.

(...)

Nyt se kuitenkin jää lautakasan alle, sillä lähiajat keskustellaan pelkästään Ylen väitteestä
Ilkka 30.9.2009, pääkirjoitus

Vaalirahoituksessa sotkua vain pieni osa (otsikko)

(...)

Moni journalisti ja tutkija ei ole halunnut tai osannut erottaa hyväksyttävää politiikan-
teon tukemista niistä eettisistä ja juridisestikin arveluttavista tapauksista, joita vaalira-
hoitusta selvitellessä on tullut ilmi. Ei ole myöskään pohdittu inhimillisen erehdyksen ja
tahallisuuden välistä eroa.

(...)

Onneksi on vielä sellaisiakin journalisteja, jotka pitävät päänsä kylmänä eivätkä lähde
jokaiseen sopulilaumaan.

Karjalainen 28.9.2009

Maaseudun Tulevaisuuden päätoimittajan Päivän punkti -kolumnissa lautakasaväitteiden ympärille ra-
kennetaan poliittinen näytelmä, jossa Vanhanen taistelee menestyksekkäästi TV2:sta vastaan:

Palvelukseen halutaan poliittinen ruumis (otsikko)

(...)

Poliittisen ruumiin rooli oli varattu pääministeri Matti Vanhaselle. Vanhasella oli kaikki
edellytykset tehtävään: hän on politiikassa pitkään ryvettynyt, ylimielinen, riidellyt yksi-
tyisasioista oikeudesta ja pahinta kaikessa, asuu Nurmijärvellä.

(...)

Vanhasen nimitys päärooliin piti paljastaa eduskunnan vaalirahakeskustelussa.

Tehostusta syntyi siitä, että TV2:lla oli käsissään kuuma uutinen: pääministeri on saanut
korruptiolahjana kokonaisen lautakasan ja vain 15 vuotta sitten.

Hetken näytti siltä, että niihin lautoihin poliittinen ruumis todella laitetaan, kunnes näy-
telmässä tapahtui käänne.

Pääministeri ryhtyi hyökkäykseen ja vaati näyttöä pöytään. Yllättäen sitä ei löytynytäkään.

TV2 ei kyennyt todistamaan väitteitään. Toimitus oli tehnyt virheen, iskenyt harhaan tai
hutiloinut. Vanhanen ei joutunutkaan lautoihin.

(...)

Tarina ei silti pääty tähän. Paikanhakuilmoitus on vielä voimassa. Laudatkin ovat valmii-
na. Vain ruumis puuttuu

Maaseudun tulevaisuus 2.10.2009, kolumni

Julkisen sanan neuvoston päätöksen jälkeen Ylen väitteitä ja neuvoston päätöstä kritisoivat lähes kaikki.
Muutamissa pääkirjoituksissa on päätöstä ymmärtävä sävy:

Vapauttavasta päätöksestä huolimatta voidaan oikeutetusti olla sitä mieltä, että Yleltä ei sittenkään löytynyt riittäviä perusteita väitteilleen.

Demari 14.12.2009, pääkirjoitus

Vapauttava päätös on saanut harvinaisen yksimielisen tuomion lehdistössä. Myös julkisen sanan neuvoston uskottavuus romahti lautakasan alle.

Neuvosto näyttää nyt toverituomioistuimelta, joka suojelee toimittajakavereita tiukan paikan tullen.

Suomenmaa 15.12.2009, pääkirjoitus

On huomattava, että JSN ei ole tuomioistuin. Tässäkään tapauksessa JSN ei ottanut kantaa siihen, mitä todella tapahtui vaan siihen, noudatettiin ohjelmassa hyvää journalistista tapaa.

(...)

Tässä tapauksessa Yle ei kuitenkaan ole kyennyt esittämään väitteensä tueksi riittävän yksilöityä tietoa. Väite jää ilmaan.

Savon Sanomat 11.12.2009, pääkirjoitus

Tapaus on kiistanalainen, mutta JSN:n vapauttava päätös on perusteltu, kun ei tarkastella väitteiden oikeellisuutta sinänsä vaan Ylen oikeutta tukeutua uutisoinnissaan yhteen nimettömään mutta luotettavana pitämäänsä lähteeseen – ja näinhän neuvoston enemmistö aivan oikein teki. Ylen uutisoinnissa oli silti myös selviä puutteita, mistä alalla on otettava opiksi.

Karjalainen 12.12.2009, pääkirjoitus

Toimituksellisissa mielipiteissä päätös merkitsee Julkisen sanan neuvoston kriisiä. Kriitikin ytimessä ei niinkään ole päätös sinänsä, vaan päätöksen seurausten pohdinta. Julkisen sanan neuvoston päätöksen pelätään nostavan esiin vaateet journalismin toiminnan tiukemmasta säätelystä ja toimintavapauksien rajoittamisesta, kuten lähdesuojan kaventamisesta. Aamulehden pääkirjoituksessa (11.12.2009) todetaan Julkisen sanan neuvoston epäonnistuneen tehtävässään valvoa ”luotettavuuden takaavia journalistisia pöytätapoja” ja antaneen ”uusiasia niille, jotka haluavat kypälöidä lähdesuojaa”.

Huoli journalismin itsesääntelyn tulevaisuudesta näkyy toimituksellisissa mielipiteissä, joissa korostetaan, ettei lautakasatapauksen perusteella pidä tehdä yleisiä päätelmiä journalismin itsesääntelyn yleisestä toimivuudesta. Esimerkiksi Kaleva toteaa pääkirjoituksessaan (12.12.2009), että ”on pidettävä visusti huoli siitä, ettei Ylen tekemisiä ryhdytä poliittisiin perusteisiin valvomaan”. Helsingin Sanomien pääkirjoituksen (12.12.2009) otsikko puolestaan korostaa itsesääntelyn merkitystä vertaamalla sitä sananvapauteen.

Itsesääntely on viestimille tulevaisuudessakin yhtä tärkeää kuin sananvapaus (otsikko)
(...)

On jo aika, että JSN:n taustayhteisöt ryhtyvät toimiin itsesääntelyjärjestelmän pelastamiseksi. Vähemmästä ei ole nyt kysymys.

Helsingin Sanomat 12.12.2009, pääkirjoitus

Median itsesääntely ei saa murskaantua lautakasan alle. Ajatus valtiollisesta valvojasta tuo mieleen Hitlerin Saksan Valtakunnan Lehdistökamarin. JSN:ää on kuitenkin uudistettava.

Iltalehti 12.12.2009, pääkirjoitus

Toimituksellisissa mielipiteissä lautakasatapauksen esille nostamat ongelmat nähdään journalismin sisäisinä asioina, jotka voidaan korjata muuttamalla käytäntöjä niin toimituksissa kuin Julkisen sanan neuvostossakin: Toimitusten pitää parantaa lähdekäytäntöjään; yhteen lähteeseen ei pidä luottaa. Myös Julkisen sanan neuvoston päätöksentekoa ja kokoonpanoa tulee uudistaa. Keskisuomalainen esimerkiksi ehdottaa, että hyvää journalistista tapaa pitäisi arvioida journalistin ohjeita laajemmin.

JSN:n uskottavuus on nyt heikko. Ehkä se on tullut nykymuotoisena tiensä päähän.

Neuvosto korosti päätöksessään vain journalistin ohjeita. Niitä Yle on muodollisesti noudattanut. Varsinaisen jutun todenperäisyyteen neuvosto ei ota kantaa. JSN:n ajattelutapa on liian suppea. Journalismia on arvioitava ohjeita laajemmin.

Keskisuomalainen 11.12.2009, pääkirjoitus

Satakunnan Kansan pääkirjoituksessa (12.12.2009) myös epäillään, että neuvoston vapauttava päätös johtaa vaatimuksiin rajoittaa lainsäädännöllä median valtaa. Lehti kuitenkin luottaa journalismin kykyyn arvioida omaa toimintaansa.

Onneksi media kuitenkin pystyy keskustelemaan myös omasta roolistaan vallan vahtikoirana ja sananvapauden puolustajana.

Satakunnan Kansa 12.12.2009, pääkirjoitus

Julkisen sanan neuvoston päätöksen kommentoinnissa nousevat näkyviin toimitusten yhtenevät edut. Vaikka Julkisen sanan neuvoston päätöstä ja Ylen toimintaa kritisoidaan, niin huoli itsesääntelyn tulevaisuudesta yhdistää näkemyksiä. Ulkopuolisia ei tahdota journalismin toimintaa ohjaamaan.

Yhteenveto

Lautakasatapauksessa rakentuva journalistinen itseymmärrys on yhteneväinen vaalirahatapauksessa rakentuvan itseymmärryksen kanssa. Lautakasatapauksen alussa journalismi välittelee itsensä julkista arviointia. Lehtiutiset rakentavat Vanhasen ja Ylen kiistasta yksittäisen tapauksen, jolla ei ole yhteyttä muuhun journalismiin. Vain muutamissa toimituksellisissa mielipiteissä otetaan kantaa Silminnäkiä-ohjelman lautakasaväitteisiin. Kantaaottamattomuus ei ole poikkeuksellista vaan tyypillistä journalistiselle toiminnalle: avoimiin kiistakysymyksiin ei ole tapana ottaa kantaa. (Ks. Reunanen 2014, 62.)

Lautakasatapauksen edetessä Julkisen sanan neuvoston käsittelyyn toimitukset kuitenkin ottavat kantaa. Neuvoston vapauttavan päätöksen arvioinneissa lautakasatapausta on yksittäinen tapahtuma, joka saattaa uhata journalismin itsesääntelyä. Tämä uhka yhdistää eri näkemyksiä esittäneet toimitukset puolustamaan journalismin itsesääntelyä ja itsenäisyyttä: Lautakasatapausta pidetään poikkeuksellisenä toimituksellisen työn virheenä, eikä sen perusteella pidä arvioida journalismia yleensä.

Neljäs valtiomahti journalistisessa julkisuudessa

Vaalirahaepäselvyyksien selvittäminen on osoittanut, että journalismi hoitaa itse itselleen asettamaansa yhteiskunnallista tehtävää, seuraa ja valvoo vallankäyttäjiä. Tästä näkökulmasta tutkimuksen media- ja journalismikritiikki vaikuttaa oudolta. Miksi keskittyä kritiikkiin, kun journalismi on toiminut, kuten sen kuuluukin toimia? Vaalirahaepäselvyyksien selvittelyssä on kuitenkin puolia, jotka nostavat esiin kysymyksen journalismin yhteiskunnallisesta paikasta neljäntenä valtiomahtina.

Ensinnäkin osa suomalaisesta journalismikentästä ei pitänyt vaalirahaepäselvyyksien selvittämistä varauksettomasti hyvänä toimintana. Esiin nousi näkemyksiä ajohahdistista, liioittelusta ja turhasta kohusta. Kritiikkiä esittivät muutkin kuin vain keskustapuoluetta lähellä olevat toimijat. Vaalirahakohun lietsonnasta syytettiin niin sanottua etelän mediaa. Vaalirahatapauksessa toimituksellisissa mielipiteissä pääministeri Matti Vanhasta ja keskustapuoluetta eniten kritisoivat kuitenkin maakuntalehdet. Sekä toimituksellisissa mielipidekirjoituksissa että yleisönosastoissa epäiltiin journalistien innostuneen pienestä asiasta liikaa. Kritiikki konkretisoituu väitteissä yksittäisten toimittajien tai toimitusten puolueellisesta toiminnasta, jonka epäillään uhkaavan journalismin uskottavuutta ja kykyä hoitaa yhteiskunnallista tehtäväänsä.

Toiseksi mielipiteet journalismin kyvystä hoitaa tehtäväänsä neljäntenä valtiovaltana ovat ristiriitaisia ja näkemykset journalismin kyvystä hoitaa yhteiskunnallista tehtäväänsä säröilevät. Vaikka valtaosassa toimituksen ja yleisön mielipiteitä pidetään vaalirahaepäselvyyksien esille tuomista merkinä journalismin kyvystä hoitaa tehtäväänsä, niin osassa kirjoituksista tilanne nähdään toisin. Vaalirahaepäselvyyksien julkituomista pidetään sensaatiohakuisuutena, joka on korvannut asiajournalismin. Sensaatiohakuisuuden syyksi nähdään median keskinäinen kilpailu, jonka vuoksi toimitukset ovat unohtaneet yhteiskunnallisen tehtävänsä tiedonvälittäjänä.

Kolmanneksi esiin nousee kysymys, miksi vaalirahoitusepäselvyydet nousivat journalismin asialistalle vasta toukokuussa 2008. Eduskuntavaalit, joiden rahoituksen epäselvyyksiä kohussa puitiin, olivat maaliskuussa 2007. Parissa toimituksellisissa mielipiteissä viitataan vuosikymmenet käytössä olleeseen maan tapaan ei-julkisista vaalirahoittajista. Sitä, miksi kohu vaalirahoituksesta nousi esiin vasta toukokuussa 2008, ei ainakaan tutkimusaineiston teksteissä pohdita juuri lainkaan. Journalismin sisäpiirissä, toimittajien keskuudessa, tätä puolta on pohdittu (Kantola 2011b), mutta julkisuudessa asiaan ei juuri ole koskettu.

Lautakasatapaus näyttäytyy ensin vaalirahatapauksen jatkona tai osana. Tapauksen edetessä Julkisen sanan neuvoston käsittelyyn kysymys journalismin toiminnasta nousee tapauksen keskiöön. Journalistisessa julkisuudessa, sanomalehtien palstoilla, tapaus rakentuu valitettavaksi poikkeukseksi, josta ei saa tehdä johtopäätöksiä journalismin toiminnasta yleensä. Lautakasatapausta pidetään yksittäisenä, poikkeuksellisenä tapauksena, joka paljasti joitakin puutteita niin toimituksellisissa käytännöis-

sä kuin Julkisen sanan neuvoston toiminnassakin. Paljastuneet puutteet eivät kuitenkaan johda julkisiin pohdintoihin journalismista instituutiona vaan pitäytyvät toimintakäytäntöjen uudistusehdotuksissa.

Myös vaalirahatapauksessa journalismin epäkohdat paikantuvat toimituksellisiin käytäntöihin ja toimittajien ammattitaitoon. Journalismi yhteiskunnallisena instituutiona sivuutetaan. Journalistisessa julkisuudessa journalismi on yhtä kuin journalistien toiminta. Journalismin ja journalistien toiminnan samastaminen ei ole poikkeuksellista. Myös journalismin tutkimuksessa journalismi näyttäytyy usein juuri toimittajien toimintana (Esim. Carey 2007; Deuze 2010; Luostarinen & Raittila 2014.) Verrattuna muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten vaikkapa poliittiseen päätöksentekoon tai terveydenhuoltoon, instituution samastaminen instituutiosta toimiviin on poikkeuksellista. Terveydenhuollon toimivuuden parantamista ei samasteta lääkäreiden tai hoitajien ammattitaitoon eikä poliittisen järjestelmän ongelmien ratkaisukeinona esitetä poliitikkojen ammattitaidon parantamista.

Sekä vaaliraha- että lautakasatapaus osoittavat, ettei journalismissa ole tapana pohtia journalismin omaa toimintaa eikä arvioida journalismia instituutiona. Journalismin julkisessa itseymmärryksessä ei vahtikoiran isäntien määrää, luonnetta eikä vaihtomahdollisuutta pohdita. Erityisesti lautakasatapauksen analyysi nostaakin esiin kysymyksen journalistisesta instituutiosta: mihin sen yhteiskunnallinen tehtävä perustuu ja kuka sen suorittamista arvioi. Erityisen mielenkiintoiseksi kysymys tulee, kun asiaa katsoo viidenneksi valtiomahdiksi nimetyn sosiaalisen median näkökulmasta. Tästä näkökulmasta journalismi neljäntenä valtiomahtina näyttäytyy historiallisena instituutiona, jonka jokin toinen instituutio voi siirtää syrjään, jopa korvata. (Ks. esim. Dutton 2009.) Sekä vaaliraha- että lautakasatapaukset kuitenkin osoittavat, ettei journalismin itsearvioinnissa nähdä tätä historiallisuutta.

Kirjallisuus

- Carey, James** (2010) A short history of journalism for journalists: Proposal and essay. *The Harvard International Journal of Press/Politica* 12:3, 2 3- 16.
- Christians, Clifford G.** (2009) Normative theories of the media: journalism in democratic societies. Urbana: University of Illinois.
- Deuze, Mark** (2010) What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered *Journalism* 6:4, 442-464.
- Donohue, George A. & Tichenor, Phillip J.** (1995) A guard dog perspective on the role of media. *Journal of Communication* 45:2, 115-132.
- Dutton, William** (2009) The fifth estate emerging through the network of networks. *Prometheus* 27:1, 1
- Hatakka, Niko** (2012) Journalismin perussuomalainen uudelleentulkinta sosiaalisessa mediassa. Teoksessa: Ville Pernaa & Erkkä Railo (toim.) *Jytky eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus*. Turku: Turun yliopisto, 350-394.
- Kantola, Anu** (2011a) Hetken hallitsijat: julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus
- Kantola, Anu** (2011b) Notkean journalismin nousu. Teoksessa: Anu Kantola (toim.) *Hetken hallitsijat: julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 115-141.
- Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti** (2014) (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino
- Mattila, Mikko & Sundberg, Jan** (2012) Vaalirahoitus ja vaalirahakohu. Sami Borg & Åsa Bengtsson (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 226-239.
- Pernaa, Ville** (2012) Kevään 2011 eduskuntavaaliasetelman pitkät juuret. Ville Pernaa & Erkkä Railo (toim.) *Jytky eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus*. Turku: Turun yliopisto, 9-30.
- Railo, Erkkä & Välimäki, Matti** (2012) Vaalikevään media-agenda. Ville Pernaa & Erkkä Railo (toim.) *Jytky eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus*. Turku: Turun yliopisto, 32-66.
- Reunanen, Esa** (2014) Toimittajan poliittinen identiteetti, Aktiivinen aatteenkannattaja, passiivinen puhelinpylväs vai jotain ihan muuta? Teoksessa: Heikki Luostarinen & Pentti Raittila (toim.) *Journalistinen sananvapaus*. Vastapaino, 46-73.
- Ruoho, Iiris & Torkkola, Sinikka** (2010) *Journalismin sukupuoli*. Tampere: Vastapaino

Skön, Kirsi (2010) Kaksi vuotta vaalirahakohua: mitä jäi käteen? Media & viestintä, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti 33:1, 16–21.

Van Aelst, Peter, Brants, Kees, Van Praag, Philip, De Vreese, Claes, Nuytemans, Michiel & Van Dalen, Arjen (2008) The fourth estate as superpower? Journalism Studies 9:4, 494–511.

Väliverronen, Jari (2011) Kansalaisuus liikkeessä. Teoksessa: Anu Kantola (toim.) Hetken hallitsijat: julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus, 142–163.

Väliverronen, Jari (2012) The times they are a changing, but slowly: citizens evaluations of Finnish media and journalism during the recent election funding crisis. Romanian Journal of Journalism and Communication 7:2, 27–38.

Arkistolähteet

JSN 19.3.2008. Julkisen sanan neuvoston langettavat päätökset 3887/SL/08), 3885/SL/07, 3872/SL/08 ja 3870/SL/08

JSN 10.12.2009a– Julkisen sanan neuvoston pöytäkirja 10.12.2009

JSN 10.12.2009b– Julkisen sanan neuvoston päätös 4193, 4199/YLE/09

VP 67/ 2008 Valtiopäivät pöytäkirja 12.6.2008

(VP 70/2009) 2009 Valtiopäivät pöytäkirja 17.6.2009

VP 85/2009 Valtiopäivät pöytäkirja 30.9.2009

VP 86/2009 Valtiopäivät pöytäkirja 1.10.2009

Muut lähteet

A-Studio 7.5.2008. A-tuubi

http://yle.fi/vintti/yle.fi/atuubi/atuubi.yle.fi/videot_ja_kuvat/id-100435.htm
Viitattu 11.8.2014.

HS 3.10.2009 Vaalirahakriisistä ei tässä vaiheessa aloiteta rikostutkintaa. Helsingin Sanomat, kotimaa.

HS 13.10.2009 TV2:n edustajat Silminnäkiästä: Yle ei yritä kaataa ketään. Helsingin Sanomat, yleisönosasto

HS 11.10.2009 Pääministeri Vanhanen syyttää Yleä järjestelmällisestä kaatoyrityksestä. "Olen valmis taistelemaan" Helsingin Sanomat, kotimaa.

HS 11.12.2009. Yleisradio sai lautakasatiedot rakennusyrityksen johtajalta. Helsingin Sanomat, kotimaa.

TM Rakennusmaailma 8.10.2009. Vanhasten talon katselmus valmistui.

<http://rakennusmaailma.fi/ajankohtaista/vanhasten-talon-katselmus-valmistui>
Viitattu 11.8.2014.

Yle 28.9.2009 Silminnäkijä: Matin talot. YLE, Elävä arkisto

http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/silminnakija_matin_talot_42148.html#media=42163

Viitattu 11.8.2014.

YLE30.8.2012. Hovioikeus: HS ei loukannut Lyly Rajalan kunniaa.

http://yle.fi/uutiset/hovioikeus_hs_ei_loukannut_lyly_rajalan_kunniaa/6275358
Viitattu 11.8.2014.

Liitteet

Liite 1

Vaaliraha-aineiston aiheiden ryhmittely

Vaaliraha-aineiston ensimmäisen vaiheen luokittelun 17 aihetta on ryhmitelty luokkiin seuraavasti. Suluissa oleva prosentti kuvaa aiheen osuutta koko aineistossa ensimmäisessä luokittelussa.

Vaalirahoitus, Vanhanen ja/tai Keskusta (N=324)

Vanhanen ja vaalirahoitus (6 %); Keskusta ja vaalirahoituskriisi (19 %)

Vaalirahakohu (N=295)

Vaalirahoituskohu yleensä (22 %);

Muut ulkopuoliset vaalirahoittajat (N=259)

Ulkopuolinen vaalirahoitus (19 %)

KMS, Keva tai Nova Group (N= 138)

KMS ja vaalirahoitus (3 %); Keva ja vaalirahoitus (6%); Nova Group ja vaalirahoitus(1 %)

Vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon (N=125)

Lobbaus (1 %); rahoituksen vaikutus poliittiseen päätöksentekoon (5 %); korruptio (3 %)

Politiikan moraali (N=75)

Politiikan moraali (6 %)

Kallin paljastus (N=61)

Kallin paljastus (5 %)

Muut (N=56)

Vaalirahojen palauttaminen (1 %); opposition kritiikki (1 %); vaalimainonta (1 %); Kokoomus ja vaalirahoitus (1 %): muu poliittinen toiminta (1 %)

Liite 2 Vaaliraha-aineiston kritiikin kohteiden uudelleen luokittelu

Vaaliraha-aineiston ensimmäisen vaiheen luokittelun 25 kritiikin kohdetta on ryhmitelty luokkiin seuraavasti. Suluissa oleva prosentti kuvaa aiheen osuutta koko aineistossa ensimmäisessä luokittelussa.

Poliitikot ja puolueet (N=239)

Poliitikkojen toiminta (20 %); opposition kritiikin kritiikki (3 %); Vanhojen puolueiden toiminta (1 %); Poliittisten toimijan ylireagointi vaalirahakohuun (1%) Vanhasen puolustaminen (< 1 %)*

Media, journalismi tai toimittajat (N= 72)

Toimittajien toiminta (20 %); median valtapyrkimykset (4 %), kohun liioittelu ja dramatisointi (< 1 %); Vanhasen puolustaminen (< 1 %)*

Vaalirahoitustavat (N=118)

Nykyisen vaalirahoituksen yleinen kritisointi (4 %) Nykyisen vaalirahoituksen kritiikin kritiikki ja uudistusehdotusten kritiikki (4 %) Ammattiyhdistysliikkeen vaalirahoitus(1 %); yritysten vaalirahoitus (1 %); kansalaisten ymmärtämättömyys vaalirahoituksesta (< 1 %)**

Poliittinen järjestelmä

Nykyisen poliittinen järjestelmän toimimattomuus (2 %); parlamentaarisen ja kansalaisluottamuksen ristiriita (2 %)

Julkisen sanan neuvosto (N=95)

JSN toimintakyvyttömyys /uskottavuus (8 %); JSN ja itsesäätelyn toimivuuden kritiikin kritiikki (1 %)

Yleisradio (N=119)

Ylen toiminta ja toimituskäytännöt (12 %); Vanhasen puolustaminen (< 1 %)*

Ulkopuoliset vaalirahoittajat

Nuorisosäätiön kritiikki (2 %); Muiden säätiöiden ja yhdistysten kritiikki (2 %)

Ei selvää yhtä kritiikkikärkeä (N=243)

Ei selvää yhtä kritiikkikärkeä, Vanhasen puolustaminen (2 %)*kansalaisten ymmärtämättömyys vaalirahoituksesta (< 1 %).

Lähde, lähdesuoja (N=9)

Lähdesuoja puolesta tai vastaan (1 %); Lautakasajutun lähteen toiminta (1 %)

*Vanhasen puolustaminen -kritiikki on uudelleen luokittelussa käyty läpi ja luokiteltu uudelleen. Tapauksia on yhteensä 29 kappaletta, joista kahdessa on kritiikin kärkenä poliitikot, kolmessa toimittajat ja mediaa, JSN ja Yle yhdessä. Loput tapaukset on luokiteltu "ei yhtä selvää kritiikin kärkeä"-luokkaan.

** Kansalaisten ymmärtämättömyys on ollut yhteensä neljän tekstin kritiikin kohteena, näistä kaksi on luokiteltu kohtaan vaalirahoituksen tavat ja kaksi ei selvää yhtä kritiikkikärkeä.

Liite 3

Lautakasa-aineiston juttutyypin uudelleenluokittelu

Suluissa oleva prosentti kuvaa aiheen osuutta koko aineistossa ensimmäisessä luokittelussa, N=995.

Toimituksellinen mielipideaineisto

Pääkirjoitus (6 %), toimittajan uutiskommentti (2 %), kolumni (7 %)

Yleisön mielipideaineisto

Yleisönosastokirjoitus (7 %), lehdessä julkaistu tekstiviesti tai verkkosivujen pikapalaute (12 %), Keskustelulainaukset omilta verkkosivuilta (2 %)

Uutisjournalistinen aineisto

Uutinen (36 %), etusivun vinkki (8 %), tausta- tai asiantuntija-artikkeli (2 %) pikku-uutinen (3 %) faktalaatikko, yhteenveto, uutiskertaus (7 %) kysymys-vastaus-jutut, kiertokysymys-jutut (2 %), suorat keskustelulainaukset (1 %)

Muu journalistinen aineisto

Pilapiirroukset, vitsit ja muu viihdeaineisto (2 %), muun median lainaus (5 %)

Taulukkoluetelo

TAULUKKO 1 Vaaliraha-aineiston juttutyypit	11
TAULUKKO 2 Vaaliraha-aineiston juttuaiheet koko aineistossa sekä eriteltynä toimituksen ja yleisön teksteissä	11
TAULUKKO 3 Vaaliraha-aineiston kritiikin kohteet koko aineistossa sekä eriteltynä toimituksen ja yleisön teksteissä	12
TAULUKKO 4 Kritiikin kohteet Kallin paljastusta käsittelevissä ja paljastuksen aikaan julkaistuissa muissa vaalirahoitusaiheita käsittelevissä teksteissä	15
TAULUKKO 5 Kallin paljastusta käsitelleiden tekstien kanssa samanaikaisesti julkaistujen tekstien aiheet juttutyypeittäin	17
TAULUKKO 6 Vaaliraha-aineistossa mediaan, journalismiin ja toimittajiin kohdistuva kritiikki (tekstien kappalemäärät lehdittäin)	20
TAULUKKO 7 Journalismikritiikin jakautuminen lehdittäin vaaliraha-aineistossa 2008 - 2009	21
TAULUKKO 8 Lautakasa-aineiston juttutyypit episodeittain	38
TAULUKKO 9 Lautakasa-aineisto, pääaiheet	39
TAULUKKO 10 Lautakasatapauksen kritiikin kärjet episodeittain	45

LIITETAULUKOT	60
Liitetaulukko 1 Tutkimusaineisto sanomalehdittäin	62
Liitetaulukko 2 Vaaliraha-aineiston juttutyypit sanomalehdittäin	63
Liitetaulukko 3 Vaaliraha-aineisto, toimituksen ja yleisön tekstien aiheet sanomalehdittäin	64
Liitetaulukko 4 Vaaliraha-aineisto, toimituksen ja yleisön tekstien kritiikin kohteet sanomalehdittäin	65
Liitetaulukko 5 Vaaliraha-aineiston tekstien aiheet juttutyypeittäin	66
Liitetaulukko 6 Vaaliraha-aineiston kritiikin kohteet juttutyypeittäin	66
Liitetaulukko 7 Media, journalismia ja toimittajat kritiikin kohteena vaaliraha-aineistossa	67
Liitetaulukko 8 Vaaliraha-aineiston yleisönosastokirjoitusten aiheet sanomalehdittäin	68
Liitetaulukko 9 Vaaliraha-aineisto: ristiintaulukointi jutun aiheet ja kritiikin kohteet pääkirjoituksissa, kolumneissa ja uutiskommenteissa	69
Liitetaulukko 10 Vaaliraha-aineisto: ristiintaulukointi jutun aiheet ja kritiikin kohteet yleisönosastokirjoituksissa	70
Liitetaulukko 11 Lautakasa-aineiston juttutyypit sanomalehdittäin	71
Liitetaulukko 12 Lautakasa-aineiston aiheet juttutyypeittäin: alkuepisodi	72
Liitetaulukko 13 Lautakasa-aineiston aiheet juttutyypeittäin: JSN-episodi	73
Liitetaulukko 14 Lautakasa-aineiston pääaiheiden kappalemäärät uutisjournalistisessa aineistossa sanomalehdittäin	74
Liitetaulukko 15 Lautakasa-aineiston pääaiheiden kappalemäärät toimituksellisissa mielipiteissä sanomalehdittäin	75
Liitetaulukko 16 Lautakasa-aineiston pääaiheiden kappalemäärät yleisöosastokirjoituksissa sanomalehdittäin	76
Liitetaulukko 17 Lautakasa-aineiston kritiikin kohteet juttutyypeittäin alkuepisodi	77
Liitetaulukko 18 Lautakasa-aineiston kritiikin kohteet juttutyypeittäin JSN-episodi	77
Liitetaulukko 19 Lautakasa-aineiston alkuepisodi, toimituksen ja yleisön tekstien kritiikin kohteiden kappalemäärät sanomalehdittäin	78
Liitetaulukko 20 Lautakasa-aineiston JSN-episodi, toimituksen ja yleisön tekstien kritiikin kohteiden kappalemäärät sanomalehdittäin	79

Liitetaulukko 1 Tutkimusaineisto sanomalehdittäin

Lehti	Vaaliraha-aineisto		Lautakasa-aineisto	Yhteensä juttua
	8.5.–30.6.2008	12.6.–12.7.2009	28.9.–1.10 ja 11. – 15.12.2009	
Aamulehti	78	41	91	210
Demari	36	13	40	89
Helsingin Sanomat	112	46	76	234
Hufvudstadsbladet	33	8	29	70
Ilkka	58	33	61	152
Iltalehti	77	35	56	168
Ilta-Sanomat	40	19	43	102
Kaleva	46	15	55	116
Kansan Uutiset	45	13	18	76
Karjalainen	35	13	62	110
Kauppalehti	15	6	33	54
Keskisuomalainen	43	17	73	133
Lapin Kansa	48	24	52	124
Maaseudun Tulevaisuus	21	8	23	52
Nykypäivä	17	4	17	38
Satakunnan Kansa	63	30	73	166
Savon Sanomat	63	20	65	148
Suomenmaa	50	47	51	148
Turun Sanomat	35	14	69	118
Vihreä Lanka	12	0	8	20
Yhteensä juttua	927	406	995	2328

Liitetaulukko2
Vaaliraha-aineiston juttutyypit sanomalehdittäin (N=1333)

Lehti	Juttutyyppi					
	Pääkirjoitus	Kommentti	Kolumni	Yleisönosasto	%	N
Aamulehti	15	13	37	35	100	119
Demari	18	4	45	33	100	49
Helsingin Sanomat	12	10	33	46	100	158
Hufvudstadsbladet	39	2	22	37	100	41
Ilkka	15	9	29	47	100	91
Iltalehti	28	16	24	32	100	112
Ilta-Sanomat	29	5	19	48	100	59
Kaleva	28	2	33	38	100	61
Kansan Uutiset	28	10	29	33	100	58
Karjalainen	31	6	38	25	100	48
Kauppalehti	14	24	52	10	100	21
Keskisuomalainen	25	7	25	43	100	60
Lapin Kansa	24	7	21	49	100	72
Maaseudun Tulevaisuus	21	10	55	14	100	29
Nykypäivä	38	5	48	10	100	21
Satakunnan Kansa	12	15	31	42	100	93
Savon Sanomat	27	6	27	41	100	83
Suomenmaa	36	1	26	37	100	97
Turun Sanomat	37	12	31	20	100	49
Vihreä Lanka	17	0	67	17	100	12

Liitetaulukko 3 Vaaliraha-aineisto, toimituksen ja yleisön tekstien aiheet sanomalehdittäin

Aihe											
Lehti		Vaalirahoitus, Vanhanen ja/tai Keskuista	Vaalirahakohu	Muut ulkopuoliset vaalirahoittajat	KMS, Keva tai Nova Group	Vaikututtaminen poliittiseen päätöksentekoon	Politiikan moraalit	Kallin paljastus	Muut	%	N
Aamulehti	toimitus..	23	16	13	22	5	9	8	4	100	77
	yleisö	7	10	50	2	17	2	7	5	100	42
Demari	toimitus..	36	21	18	12	9	0	3	0	100	33
	yleisö	6	31	31	0	19	13	0	0	100	16
Helsingin Sanomat	toimitus..	22	22	15	22	7	1	6	4	100	85
	yleisö	12	15	29	3	19	6	1	15	100	73
Hufvudstadsbladet	toimitus..	15	23	31	8	0	12	8	4	100	26
	yleisö	0	0	27	0	7	33	7	27	100	15
Ilkka	toimitus	23	33	25	10	4	0	2	2	100	48
	yleisö	30	30	21	5	7	5	2	0	100	48
Iltalehti	toimitus	30	18	13	12	13	1	7	5	100	76
	yleisö	10	7	19	0	19	11	0	3	100	36
Iltä-Sanomat	toimitus	45	16	13	13	3	0	10	0	100	31
	yleisö	4	25	25	7	7	25	4	4	100	28
Kaleva	toimitus	40	8	24	5	16	3	5	0	100	38
	yleisö	13	44	13	4	0	22	4	0	100	23
Kansan Uutiset	toimitus	36	5	21	21	8	3	3	5	100	39
	yleisö	5	21	26	0	32	16	0	0	100	19
Karjalainen	toimitus	47	25	6	8	6	0	6	3	100	36
	yleisö	8	25	25	0	42	0	0	0	100	12
Kauppalehti	toimitus	5	5	16	32	26	3	11	0	100	19
	yleisö	0	50	0	0	50	0	0	0	100	2
Keskisuomalainen	toimitus	27	29	6	24	3	0	9	5	100	34
	yleisö	12	19	25	4	14	11	0	4	100	26
Lapin Kansa	toimitus	35	19	5	22	5	0	5	8	100	37
	yleisö	22	31	11	0	9	20	3	3	100	35
Maaseudun Tulevaisuus	toimitus	20	28	20	8	0	8	8	8	100	25
	yleisö	25	50	0	0	25	0	0	0	100	4
Nykypäivä	toimitus	11	32	26	0	11	0	21	0	100	19
	yleisö	0	0	0	100	0	0	0	0	100	2
Satakunnan Kansa	toimitus	35	22	20	7	6	4	4	2	100	54
	yleisö	15	18	28	8	13	13	5	0	100	39
Savon Sanomat	toimitus	20	31	12	18	2	2	6	8	100	49
	yleisö	12	27	27	6	18	12	0	0	100	34
Suomenmaa	toimitus	31	31	15	5	5	2	3	8	100	61
	yleisö	47	28	6	11	0	3	0	6	100	36
Turun Sanomat	toimitus	39	21	10	15	5	0	5	5	100	39
	yleisö	20	40	20	0	20	0	0	0	100	10
Vihreä Lanka	toimitus	10	30	50	0	0	10	0	0	100	10
	yleisö	0	50	0	50	0	0	0	0	100	2

Liitetaulukko 4
Vaaliraha-aineisto, toimituksen ja yleisön tekstien kritiikin kohteet
sanomalehdittäin

Kritiikin kohde		Politiikat ja puolueet	Media, journalismi, toimittajat	Ulkopuoliset vaalirahoittajat	Vaali- ja vaalirahoitus, tapa	Uudistus- ehdotukset	Vaikutus- yritykset	Muut	yht %	N
Lehti										
Aamulehti	toimitus	57	4	13	3	4	18	1	100	77
	yleisö	31	12	19	12	5	17	5	100	42
Demari	toimitus	61	0	21	3	0	12	3	100	33
	yleisö	25	13	25	13	0	19	6	100	16
Helsingin Sanomat	toimitus	62	2	11	2	11	11	1	100	85
	yleisö	37	6	8	22	7	10	11	100	73
Hufvudstadsbladet	toimitus	58	8	12	0	12	4	8	100	26
	yleisö	27	7	0	7	33	13	13	100	15
Ilkka	toimitus	48	21	8	8	4	6	4	100	48
	yleisö	32	28	5	9	5	21	0	100	43
Iltalehti	toimitus	57	4	13	3	3	18	3	100	76
	yleisö	61	11	8	3	3	8	6	100	36
Ilta-Sanomat	toimitus	61	7	3	10	7	13	0	100	31
	yleisö	54	4	7	7	4	18	7	100	28
Kaleva	toimitus	66	0	0	5	16	11	3	100	38
	yleisö	65	8	4	4	4	13	0	100	23
Kansan Uutiset	toimitus	62	5	5	8	3	18	0	100	39
	yleisö	26	5	5	0	16	42	5	100	19
Karjalainen	toimitus	75	14	3	0	0	6	3	100	36
	yleisö	50	17	0	8	0	25	0	100	12
Kauppalehti	toimitus	32	5	11	0	5	42	5	100	19
	yleisö	0	0	0	50	0	0	1	100	2
Keskisuomalainen	toimitus	32	35	3	9	0	18	3	100	34
	yleisö	39	19	8	4	4	23	4	100	26
Lapin Kansa	toimitus	65	8	3	3	3	16	3	100	37
	yleisö	60	6	0	11	3	14	6	100	35
Maaseudun Tulevaisuus	toimitus	28	32	16	8	0	12	4	100	25
	yleisö	50	25	0	0	0	0	25	100	4
Nykypäivä	toimitus	53	11	5	21	11	0	0	100	19
	yleisö	50	0	0	0	50	0	0	100	2
Satakunnan Kansa	toimitus	72	4	11	0	2	6	6	100	54
	yleisö	56	8	21	6	0	8	3	100	39
Savon Sanomat	toimitus	61	14	2	6	4	6	6	100	49
	yleisö	50	18	6	3	0	9	3	100	34
Suomenmaa	toimitus	39	33	8	2	5	3	10	100	61
	yleisö	42	36	3	3	0	8	8	100	36
Turun Sanomat	toimitus	67	0	15	5	5	3	5	100	39
	yleisö	60	0	0	10	0	30	0	100	10
Vihreä Lanka	toimitus	40	10	0	20	0	20	10	100	10
	yleisö	0	0	50	0	0	0	50	100	2

Liitetaulukko 5
Vaaliraha-aineiston tekstien aiheet juttutyypeittäin
(N=1333)

Tekstin aihe	Pääkirjoitus	Kolumni	Uutis-kommentti	Yleisönosasto-kirjoitus
Vaalirahoitus, Vanhanen ja/tai Keskusta	32	25	35	17
Vaalirahakohu	17	29	10	23
Muut ulkopuoliset vaalirahoittajat	16	16	16	25
KMS, Keva tai Nova Group	16	11	22	4
Vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon	5	9	6	14
Politiikan moraal1	2	4	1	10
Kallin paljastus	7	5	7	2
Muut	6	3	3	5
	100 %	100 %	100 %	100 %
N	309	411	116	497

Liitetaulukko 6
Vaaliraha-aineiston kritiikin kohteet juttutyypeittäin
(N=1333)

Kritiikin kohde	Pääkirjoitus	Kolumni	Uutis-kommentti	Yleisönosasto-kirjoitus
Poliitikot ja puolueet	60	52	66	44
Yritykset vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon	10	14	8	15
Media, journalismi tai toimittajat	8	12	10	13
Ulkopuoliset vaalirahoittajat	8	8	14	8
Nykyinen vaalirahoitustapa tai vaalijärjestelmä	4	6	1	10
Vaalirahoituksen uudistusehdotukset	7	4	2	5
Muut	5	3	1	6
	100 %	100 %	100 %	100 %
N	309	408	116	500

Liitetaulukko 7
Media, journalismia ja toimittajat kritiikin kohteena vaaliraha-aineistossa*

	2008				2009				yhteensä juttua
	Juttutyyppi				Juttutyyppi				Yhteensä kpl
Lehti	Pääkirjoitus	kommentti	kolumni	yleisönsasto	Pääkirjoitus	kommentti	kolumni	yleisönsasto	
Aamulehti		1	1	2			1	4	9
Demari				2					2
Helsingin Sanomat			2	3				1	6
Hufvudstadsbladet			1	1	1				3
Ilkka		2	5	5			3	7	22
Iltalehti	1		1	3			1	1	7
Iltta-Sanomat			1	1		1			3
Kaleva				1				1	2
Kansan Uutiset			2	1		1			4
Karjalainen	2		3	2					7
Kauppalehti			1						1
Keskisuomalainen	5	1	3	4	2	1		1	17
Lapin Kansa			2	2	1				5
Maaseudun Tulevaisuus	1		3	1	1		3		9
Nykypäivä			2						2
Satakunnan Kansa				3		1	1		5
Savon Sanomat	1	1	2	4		1	1	2	12
Suomenmaa	4		4	2	6	1	6	11	34
Turun Sanomat									0
Vihreä Lanka			1						1
Yhteensä	14	5	33	37	11	6	17	28	151

*Luokittelu lehdittäin, juttutyypeittäin 2008 ja 2009

Liitetaulukko 8

Vaaliraha-aineiston yleisönosastokirjoitusten aiheet sanomalehdittäin

Lehti	Poliitikot ja puolueet	Media, journalismi, toimittajat	Ulkopuoliset vaalirahoittajat	Vaali- ja vaalirahoitustapa	Uudistus-ehdotukset	Vaikutus-yritykset
Aamulehti	47	8	15	6	4	18
Demari	49	4	22	6	0	14
Helsingin Sanomat	51	4	10	11	9	10
Hufvudstadsbladet	46	7	7	3	20	7
Ilkka	41	24	7	9	4	13
Iltalehti	58	6	12	3	3	15
Ilta-Sanomat	58	5	5	9	5	15
Kaleva	66	3	2	5	12	12
Kansan Uutiset	50	5	5	5	7	26
Karjalainen	69	15	2	2	0	10
Kauppalehti	29	5	10	5	5	38
Keskisuomalainen	35	28	5	7	2	20
Lapin Kansa	63	7	1	7	3	15
Maaseudun Tulevaisuus	31	31	14	7	0	10
Nyky päivä	52	10	5	19	14	0
Satakunnan Kansa	67	5	15	2	1	7
Savon Sanomat	56	16	4	10	2	7
Suomenmaa	38	36	6	2	3	5
Turun Sanomat	65	0	12	6	4	4
Vihreä Lanka	33	8	8	17	0	17

Liitetaulukko 9

Vaaliraha-aineisto: ristiintaulukointi jutun aiheet ja kritiikin kohteet pääkirjoituksissa, kolumneissa ja uutiskommenteissa*

Jutun aihe	Kritiikin kärki						
	Poliitikot ja poliittiset puolueet	Media, journalismi ja toimittajat	Ulkopuoliset vaalirahoittajat	Nykyinen vaali- ja vaalirahoitustapa	Vaalirahoituksen uudistus ehdotukset	Yritykset vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon	Muut
Vaalirahoitus, Vanhanen ja/tai keskusta	23	3	0	0	0	1	1
Vaalirahakohu	11	5	1	1	1	1	1
Muut ulkopuoliset vaalirahoittajat	7	0	4	2	2	1	1
KMS, Keva tai Nova Group	4	1	4	0	0	5	0
Vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon	3	0	1	0	0	2	0
Politiikan moraali	2	0	0	0	0	1	0
Kallin paljastus	4	0	0	0	0	0	
Muut	3	1	0	0	0	0	0

*Prosentuaalinen jakauma soluittain, koko taulukko yht. 100%, N=836

Liitetaulukko 10
Vaaliraha-aineisto: ristiintaulukointi jutun aiheet ja kritiikin kohteet
yleisönosastokirjoituksissa*

Jutun aihe	Kritiikin kärki						
	Poliitikot ja poliittiset puolueet	Media, journalismi ja toimittajat	Ulkopuoliset vaalirahoittajat	Nykyinen vaali- ja vaalirahoitustapa	Vaalirahoituksen uudistus ehdotukset	Yritykset vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon	muut
Vaalirahoitus, Vanhanen ja/tai keskusta	10	4	0	1	0	1	1
Vaalirahakohu	11	4	1	3	1	2	1
Muut ulkopuoliset vaalirahoittajat	8	2	6	3	2	2	1
KMS, Keva tai Nova Group	1	0	0	0	0	2	0
Vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon	5	1	1	1	1	4	1
Politiikan moraali	6	0	0	1	0	3	0
Kallin paljastus	2	0	0	0	0	0	0
Muut	2	0	0	1	0	1	1

*Prosentuaalinen jakauma soluittain, koko taulukko yht. 100%, N=497

Liitetaulukko 11
Lautakasa-aineiston juttutyypit sanomalehdittäin N=995

Lehti	Juttutyypit					N
	Toimitukselliset mielipiteet	Yleisön mielipiteet*	Uutis-aineisto	Muu journalist. aineisto	Yhteensä	
Aamulehti	12	28	52	9	100 %	91
Demari	20	5	75	0	100 %	40
Helsingin Sanomat	20	13	55	12	100 %	76
Hufvudstadsbladet	17	14	66	3	100 %	29
Ilkka	12	26	59	3	100 %	61
Iltalehti	20	11	63	7	100 %	56
Iltta-Sanomat	23	5	70	2	100 %	43
Kaleva	6	26	60	9	100 %	55
Kansan Uutiset	22	11	67	0	100 %	18
Karjalainen	10	31	50	10	100 %	62
Kauppalehti	18	18	55	9	100 %	33
Keskisuomalainen	11	21	60	8	100 %	73
Lapin Kansa	6	48	39	8	100 %	52
Maaseudun Tulevaisuus	44	30	26	0	100 %	23
Nykypäivä	18	6	77	0	100 %	17
Satakunnan Kansa	8	47	40	6	100 %	73
Savon Sanomat	12	12	69	6	100 %	65
Suomenmaa	16	4	45	35	100 %	51
Turun Sanomat	7	17	70	6	100 %	69
Vihreä Lanka	50	0	25	25	100 %	8

*Yleisön mielipiteissä ovat mukana yleisönosastokirjoitukset, tekstiviestit ja verkkosivujen keskustelulainaukset

Liitetaulukko 12

Lautakasa-aineiston aiheet juttutyypeittäin: alkuepisodi (N=622)

Juttuaihe	Juttutyypeittäin				E
	Toimitukselliset mielipiteet*	Yleisön mielipiteet	Uutis-journalistinen aineisto	Muu journalistinen aineisto	
Julkisen sanan neuvosto	0	0	0	0	0
Vanhanen ja/tai keskustapuolue	38	39	15	16	24
Lautakasaväitteiden pätevyys	18	4	26	39	21
Vaalirahoittajat ja niihin liittyvä toiminta	2	6	20	9	13
Vaalirahoitusjärjestelmä	11	14	9	4	10
Muut poliittiset toimijat ja poliittinen toiminta yleensä	21	21	13	21	16
Media, journalismi, toimittajat (ei YLE)	5	13	4	7	6
YLE	5	3	6	2	5
Kansalaistoiminta, äänestäjät	0	1	0	0	0
Muut	1	0	7	4	5
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N	88	133	344	57	622

Liitetaulukko 13

Lautakasa-aineiston aiheet juttutyypeittäin: JSN-episodi (N=227)

Juttuaihe	Juttutyyppi				JSN-episodi yhteensä
	Toimitukselliset mielipiteet*	Yleisön mielipiteet	Uutis-journalistinen aineisto	Muu journalistinen aineisto	
Julkisen sanan neuvosto	87	64	73	77	74
Vanhanen ja/tai keskustapuolue	4	3	0	0	1
Lautakasväitteiden pätevyys	0	14	11	12	9
Vaalirahoittajat ja niihin liittyvä toiminta	0	0	2	0	1
Vaalirahoitusjärjestelmä	2	0	0	6	1
Muut poliittiset toimijat ja poliittinen toiminta yleensä	4	0	0	0	1
Media, journalismi, toimittajat (ei YLE)	0	14	3	6	4
YLE	2	6	5	0	4
Kansalaistoiminta, äänestäjät	0	0	0	0	
Muut	0	0	7	0	4
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N	45	36	129	17	227

Liitetaulukko 14

Lautakasa-aineiston pääaiheiden kappalemäärät uutisjournalistisessa aineistossa sanomalehdittäin

Pääaihe Lehti	Vanhanen / keskusta	Muut poliittiset toimijat/ politiikka yleensä	Lautakasa- väitteiden pätevyys	vaali- rahoitus- järjestelmä	Kansalais- toiminta, äänestäjät	Vaali- rahoittaja ja niihin liittyvä toiminta	Media ja journalismi (ei YLE)	YLE	JSN	Muut	Yhteensä
Aamulehti			10						12	2	47
Demari	4	2	3	4		13			2	2	30
Helsingin Sanomat	2	2	8	6		12	1	3	7	3	42
Hufvudstadsbladet	1	3	2					7			19
Ilkka	2	3	4	10	1	7	2	3	3	1	36
Iltalehti	3	1	10	1		5		6	4	5	35
Iltta-Sanomat	4	1	13	1		3			5	3	30
Kaleva	5	2	8	4		3	3	1	4	3	36
Kansan Uutiset	3	2				7					12
Karjalainen	3	3	7	3		3	2	3	4	3	31
Kauppalehti		4	2	3		6	1		2		18
Keskisuomalainen	4	2	8	4		12			8	5	44
Lapin Kansa	1	1	6	2		3		2	1	7	20
Maaseudun Tulevaisuus	1	3	1						1		6
Nykypäivä	2	5		2		2	1		1		13
Satakunnan Kansa	2	1		3		5		1	11	2	29
Savon Sanomat	7	2	8	5		5	4		8		45
Suomenmaa	3	3	3	2		2	3	4	3		23
Turun Sanomat	6	7	7	5	3	9		2	5	4	48
Vihreä Lanka				2							2
Yhteensä N	61	49	103	62	4	106	19	26	94	39	563

Liitetaulukko 15
Lautakasa-aineiston pääaiheiden kappalemäärät toimituksellisissa mielipiteissä sanomalehdittäin

Pääaihe Lehti	Vanhanen / keskusta	Muut poliittiset toimijat/ politiikka yleensä	Lautakasa- väitteiden pätevyys	vaalirahoitus järjestelmä	Vaalirahoittajat ja niihin liittyvä toiminta	Media ja journalismi (ei YLE)	YLE	JSN	Muut	Yhteensä
Aamulehti	4	1		1				5		10
Demari	1	2		1	1			3		8
Helsingin Sanomat	5	3			1	1	1	4		15
Hufvudstadsbladet	1	1	1			1		1		5
Ilkka		2	1					4		7
Iltalehti	6	1	2					2		11
Iltta-Sanomat	2	1	3					4		10
Kaleva			1					1	1	3
Kansan Uutiset	3			1						4
Karjalainen	2		1	2				1		6
Kauppalehti	2	1		1		1	1			6
Keskisuomalainen		1	3	1				3		8
Lapin Kansa	1	1		1						3
Maaseudun Tulevaisuus		1	3	2		1	1	2		10
Nykypäivä		2					1			3
Satakunnan Kansa	2	1		1				2		6
Savon Sanomat	1	1		3				3		8
Suomenmaa	4		1	1			1	1		8
Turun Sanomat	1	1			1			2		5
Vihreä Lanka	1			1				2		4
Yhteensä N	36	21	16	16	3	4	5	39	1	141

Liitetaulukko 16

Lautakasa-aineiston pääaiheiden kappalemäärät yleisöosastokirjoituksissa sanomalehdittäin

Pääaihe Lehti	Vanhanen / keskusta	Muut poliittiset toimijat/ politiikka yleensä	Lautakasa- väitteiden pätevyys	vaalirahoitus järjestelmä	Vaalirahoittajat ja niihin liittyvä toiminta	Media ja journalismi (ei YLE)	YLE	JSN	Kansalais- toiminta, äänestäjät	Yhteensä
Aamulehti	3	4		12	1	4		1		25
Demari				1	1					2
Helsingin Sanomat	6	1				1		2		10
Hufvudstadsbladet	3			1						4
Ilkka	8	3		3	1			1		16
Iltalehti	1	1	2	1	1					6
Ilta-Sanomat	1			1						2
Kaleva	6	4	1		1		2			14
Kansan Uutiset	1				1					2
Karjalainen	2	5	1	7		2		2		19
Kauppalehti	4	2								6
Keskisuomalainen	2	3	2	1		1	2	3	1	15
Lapin Kansa	8	7	2	1	3	1	1	2		25
Maaseudun Tulevaisuus	2	2	2			1				7
Nyky päivä					1					1
Satakunnan Kansa	11	2		6		6	1	8		34
Savon Sanomat	1	1		1		4		1		8
Suomenmaa				1				1		2
Turun Sanomat	1	3		2		4		2		12
Vihreä Lanka										0
Yhteensä N	60	38	10	38	11	23	6	23		210

Liitetaulukko 17

Lautakasa-aineiston kritiikin kohteet juttutyypeittäin alkuepisodi (N=622)

Kritiikin kärki	uutisjournalistiset jutut	toimitukselliset mielipiteet	muut journalistiset jutut	yleisön mielipiteet
Poliitikot	19	43	40	46
Media, journalismi, toimittajat	4	9	7	22
Vaalirahoitustavat	11	13	5	11
Poliittinen järjestelmä	3	7	7	6
Julkisen sanan neuvosto	0	0	0	0
YLE	17	17	11	5
Ulkopuoliset vaalirahoittajat	8	0	5	0
Lähde, lähdesuoja	1	2	0	0
Ei selvää yhtä kritiikin kärkeä	38	9	25	11
Yhteensä	100	100	100	100
N	344	88	57	133

Liitetaulukko 18

Lautakasa-aineiston kritiikin kohteet juttutyypeittäin JSN-episodi (N=227)

Kritiikin kärki	uutisjournalistiset jutut	toimitukselliset mielipiteet	muut journalistiset jutut	yleisön mielipiteet
Poliitikot	2	11	6	25
Media, journalismi, toimittajat	2	4	6	17
Vaalirahoitustavat	0	0	0	3
Poliittinen järjestelmä	0	0	0	0
Julkisen sanan neuvosto	32	67	65	33
YLE	16	11	6	18
Ulkopuoliset vaalirahoittajat	0	0	0	0
Lähde, lähdesuoja	2	4	0	3
Ei selvää yhtä kritiikin kärkeä	48	2	18	3
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %
N	129	45	17	36

Liitetaulukko 19

Lautakasa-aineiston alkuepisodi, toimituksen ja yleisön tekstien kritiikin kohteiden kappalemäärät sanomalehdittäin

Kritiikin kärki		Poliitikot	Media, journalismi, toimittajat	Vaalirahoitus- tavat	Poliittinen järjestelmä	Julkisen sanan neuvosto	YLE	Ulkopuoliset vaalirahoittajat	Lähde, lähdesuoja	Ei selvää yhtä kritiikinkärkeä	Yhteensä
Lehti											
	toimitus.	4									4
Aamulehti	yleisö	3	1	1							5
Demari	toimitus..	3		2							5
	yleisö				1						1
Helsingin Sanomat	toimitus.	7	1							2	10
	yleisö	4	3								7
Hufvudstadsbladet	toimitus.	1		1					1	1	4
	yleisö			1							1
Ilkka	toimitus	1		1			1				3
	yleisö	5	5	1						4	15
Iltalehti	toimitus	4	2				1			1	8
	yleisö	3			1		1			1	6
Ilta-Sanomat	toimitus	3	1				1				5
	yleisö	1		1							2
Kaleva	toimitus								1	1	2
	yleisö	6		1				2		3	12
Kansan Uutiset	toimitus	3		1							4
	yleisö	1									2
Karjalainen	toimitus	2	1	1			1				4
	yleisö	4	3	2							9
Kauppalehti	toimitus	2	1	2	1						6
	yleisö	4	1				1				6
Keskisuomalainen	toimitus	1		1			3				5
	yleisö	6	1		2		1				10
Lapin Kansa	toimitus						1				1
	yleisö	5	2	3	2					2	14
Maaseudun Tulevaisuus	toimitus		2	1			3			1	7
	yleisö	2	2				1			1	6
Nyky päivä	toimitus				2		1				3
	yleisö			1							1
Satakunnan Kansa	toimitus	2			1					1	4
	yleisö	11	5	4			1			3	24
Savon Sanomat	toimitus	2		2							4
	yleisö	2	5								7
Suomenmaa	toimitus		1				4			1	6
	yleisö	1									1
Turun Sanomat	toimitus	1									1
	yleisö	3	1								4
Vihreä Lanka	toimitus										0
	yleisö										0

Liitetaulukko 20

Lautakasa-aineiston JSN-episodi, toimituksen ja yleisön tekstien kritiikin kohteiden kappalemäärät sanomalehdittäin

Kritiikin kärki		Poliitikot	Media, journalismi, toimittajat	Vaalirahoitustavat	Poliittinen järjestelmä	Julkisen sanan neuvosto	YLE	Ulkopuoliset vaalirahoittajat	Lähde, lähdesuoja	Ei selvää yhtä kritiikinkärkeä	Yhteensä
Lehti											
Aamulehti	toimitus	1				4	1				6
	yleisö		3								3
Demari	toimitus	1				2					3
	yleisö										
Helsingin Sanomat	toimitus		1			2		2			5
	yleisö		2			1					3
Hufvudstadsbladet	toimitus					1					1
	yleisö										
Ilkka	toimitus					2	2				4
	yleisö					1					1
Iltalehti	toimitus	1				1	1				
	yleisö										
Ilta-Sanomat	toimitus					4				1	5
	yleisö										
Kaleva	toimitus					1					1
	yleisö	1									1
Kansan Uutiset	toimitus										
	yleisö										
Karjalainen	toimitus					1					1
	yleisö					2	1				3
Kauppalehti	toimitus										
	yleisö										
Keskisuomalainen	toimitus					3					3
	yleisö					4	1				5
Lapin Kansa	toimitus	1									1
	yleisö	1		1		1	3				6
Maaseudun Tulevaisuus	toimitus					2					2
	yleisö							1			1
Nykypäivä	toimitus										
	yleisö										
Satakunnan Kansa	toimitus					2					2
	yleisö	7				1					8
Savon Sanomat	toimitus					2	1				3
	yleisö									1	1
Suomenmaa	toimitus	1				1					
	yleisö					1					
Turun Sanomat	toimitus					2					2
	yleisö		1			1	1				3
Vihreä Lanka	toimitus	1									1
	yleisö										

COMET

uta.fi/comet